

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«ΤΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ»

«ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ. Η
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ (ΠΙΛΟΤΙΚΗΣ)
ΤΟΥ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟΥ
ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΙΕΡΑΣ ΠΟΛΕΩΣ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ»

ΚΟΤΣΑΛΟΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
ΜΕ Α.Μ. 3033201505116

Ιερά Πόλη Μεσολογγίου, Σεπτέμβριος 2016

University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations

Master Program in
« LOCAL AND REGIONAL DEVELOPMENT AND
ADMINISTRATION »

POLICIES FOR SOCIAL SOLIDARITY. THE CASE
OF APPLICATION (PILOT) MINIMUM
GUARANTEED INCOME IN THE MUNICIPALITY
HOLY CITY OF MESSOLONGI

KOTSALOS AGATHANGELOS

Holy Town Messolonghi, September 2016

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε θερμά τον κο Σπυριδάκη Μάνο για την επίβλεψη και την καθοδήγηση, την κα Έφη Ζαΐμη, Προϊσταμένη Πρόνοιας, τους υπαλλήλους του Τμήματος καθώς και τον Δήμαρχο, κο Νίκο Καραπάνο.

Αφιερώνεται στη σύζυγό μου Σοφία

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ (ΠΙΛΟΤΙΚΗΣ) ΤΟΥ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΙΕΡΑΣ ΠΟΛΕΩΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Keywords: «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα», Πιλοτική Εφαρμογή του Ε.Ε.Ε. στον Δήμο Μεσολογγίου

Περίληψη

Όπως είναι γνωστό, η εφαρμογή του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση (σε διάφορες μορφές) έχει ξεκινήσει εδώ και αρκετά χρόνια, αλλά στην Ελλάδα μόλις πρόσφατα ολοκληρώθηκε η Πιλοτική Φάση εφαρμογής του Μέτρου του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος. Ο Δήμος Μεσολογγίου ήταν ένας από τους 13 Δήμους της χώρας στους οποίους ξεκίνησε η πιλοτική εφαρμογή του Μέτρου «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα» με δικαιούχους άτομα και οικογένειες που διαμένουν στους δήμους πιλοτικής εφαρμογής του μέτρου τουλάχιστον για τα δυο τελευταία έτη και πληρούν συγκεκριμένα περιουσιακά και εισοδηματικά κριτήρια. Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί ότι ο Δήμος Μεσολογγίου δε συμμετέχει στο τρέχον Πρόγραμμα «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» (Κ.Ε.Α.).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι κατά πρώτον η παρουσίαση του Μέτρου «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα» (ευρωπαϊκή και ελληνική κατάσταση), και η απεικόνιση των βασικών μεγεθών Πιλοτικής εφαρμογής του στο Δήμο Μεσολογγίου και εν συνεχεία, λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα ανωτέρω, η εξαγωγή συμπερασμάτων και προτάσεων.

Με αφορμή τα αποτελέσματα της Πιλοτικής εφαρμογής (στον Δήμο Μεσολογγίου) και λαμβάνοντας υπόψιν την ανάγκη βελτίωσης του (ανα) σχεδιασμού της κοινωνικής πολιτικής (εισοδηματικής) στήριξης των ευπαθών ομάδων πληθυσμού επιδιώκεται με την παρούσα εργασία να παρουσιαστούν συγκεντρωτικά στοιχεία (ποσοτικά, οικονομικά και ποιοτικά) από την Πιλοτική Εφαρμογή του Ε.Ε.Ε. στο Δήμο Μεσολογγίου με στόχο αφενός μεν την εξαγωγή συμπερασμάτων, αφετέρου δε την κατάρτιση προτάσεων για τη βελτίωση της εφαρμογής του μέτρου του Ε.Ε.Ε.

Συγκεκριμένα, στην πρώτη ενότητα γίνεται συνοπτική περιγραφή του «Θεωρητικού Πλαισίου» της εργασίας (Ορισμοί και διακρίσεις, κλπ) επιδιώκοντας τον ορισμό και την οριοθέτηση του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος, ενώ στη δεύτερη ενότητα γίνεται παρουσίαση του τρόπου εφαρμογής του Ε.Ε.Ε. σε διάφορες χώρες της Ευρωπαϊκής

Ένωσης (Ευρωπαϊκή Εμπειρία).

Στην συνέχεια, γίνεται συνοπτική ανάλυση του «Εσωτερικού Περιβάλλοντος» αναλύοντας το φαινόμενο της φτώχειας στην Ελλάδα και την επιδοματική πολιτική που ακολουθείται. Επίσης, στην ίδια ενότητα, γίνεται παρουσίαση της Πιλοτικής Εφαρμογής του Ε.Ε.Ε. στους 15 Δήμους και τέλος περιγραφή του προγράμματος «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» το οποίο αποτελεί μετεξέλιξη στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο του Ε.Ε.Ε.

Στην τέταρτη ενότητα γίνεται παρουσίαση των οικονομικών και δημογραφικών στοιχείων και αποτελεσμάτων της πιλοτικής εφαρμογής του Ε.Ε.Ε. στον Δήμο Μεσολογγίου, «ποιοτικών» στοιχείων που συγκεντρώθηκαν μέσω ερωτηματολογίων (σε δικαιούχους Ε.Ε.Ε της περιοχής και υπαλλήλους του Δήμου που συμμετείχαν στην υλοποίηση του Μέτρου), αλλά και συνεντεύξεων με στελέχη του Δήμου.

Συνδυάζοντας τα ανωτέρω, στην τελευταία ενότητα παρουσιάζεται μια σειρά συμπερασμάτων για την πιλοτική εφαρμογή του Ε.Ε.Ε στον Δήμο Μεσολογγίου (π.χ. καταγραφή των συνηθέστερων και σημαντικότερων προβλημάτων) και κατάρτιση προτάσεων για τη βελτίωση του μέτρου.

POLICIES FOR SOCIAL SOLIDARITY. THE CASE OF APPLICATION (PILOT) MINIMUM GUARANTEED INCOME IN THE MUNICIPALITY HOLY CITY OF MESSOLONGI

Keywords: Basic Income Earth Network (BIEN)

As is known, the application of the Guaranteed Minimum Income in the EU (in various forms) has been under way for several years, but in Greece only recently completed the pilot phase of implementation of Measure of the Guaranteed Minimum Income. The City of Messolonghi was one of the 13 municipalities of the country which started the pilot implementation of Measure "Minimum Guaranteed Income" which cover individuals and families residing in the pilot municipalities of the measure at least the last two years and meet specific asset and income criteria. The purpose of this study is primarily to present the Measure "Minimum Guaranteed Income" (European and Greek state), and the display of fundamentals Pilot application in the municipality Messolonghi and then, taking into account all the above, the conclusions and proposals .

Περιεχόμενα

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ: ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ).....	1
1.1. Βασικό Εγγυημένο Εισόδημα.....	1
1.2. Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα	3
2. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ	5
2.1. Γενικοί όροι επιλεξιμότητας Δικαιούχων στη Ε.Ε.	7
2.2. Σύνδεση του Ελάχιστου εγγυημένου Εισοδήματος με την ένταξη στην απασχόληση	8
2.3. Εφαρμοζόμενα μοντέλα ΕΕΕ σε Ευρωπαϊκές Χώρες	9
3. ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	11
3.1. Εκτίμηση «φτώχειας» στην Ελλάδα	11
3.2. Συνθήκες και η «δυναμική» της φτώχειας στην Ελλάδα	12
3.2.1. Ανάλυση των Συνθηκών και των Χαρακτηριστικών της Φτώχειας σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο – Σύγκριση με την Ελλάδα	12
3.3. Ελληνική επιδοματική πολιτική	23
3.4. Η πιλοτική εφαρμογή του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στην Ελλάδα	25
3.5. Τρέχουσα προγραμματική Περίοδος/ Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης ...	28
4. ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΕΕΕ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.	33
4.1. Ποσοτικά στοιχεία εφαρμογής Ε.Ε.Ε. στο Δήμο Μεσολογγίου	33
4.2. Ποιοτικά στοιχεία εφαρμογής Ε.Ε.Ε.	36
4.2.1. Αποτύπωση συμπερασμάτων από συνεντεύξεις με αρμόδια στελέχη και υπαλλήλους του Δήμου Μεσολογγίου	36
4.2.2. Αποτελέσματα από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων.	43
5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ / ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ / ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	54
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Ερωτηματολόγιο	58
Βιβλιογραφία	61

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 3.1: Συνολικά ποσοστά ανθρώπων στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού	12
Πίνακας 3.2: Ποσοστό Ενηλίκων (18-65 έτη) στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού	13
Πίνακας 3.3: Ποσοστό ηλικιωμένων (65 ετών και άνω) στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού	14
Πίνακας 3.4: Παιδιά (0-17 έτη) στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού	19
Πίνακας 3.5: Διαμόρφωση Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος βάση οικογενειακής κατάστασης	26
Πίνακας 3.6: Διαμόρφωση Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος συνδυαστικά	27
Πίνακας 4.1: Ενδεικτικά προγράμματα (κοινωνικά) στα οποία παραπέμφθηκαν οι Δικαιούχοι και εκτίμηση του πλήθους αυτών ανά πρόγραμμα.....	39
Πίνακας 4.2: Ενδεικτικές Υπηρεσίες Ένταξης.....	40
Πίνακας 4.3: Απαιτήσεις υποστήριξης / ενημέρωσης από Υπουργείο ή από άλλους φορείς διοίκησης για να αρχίσει η διασύνδεση των δικαιούχων με τις συμπληρωματικές υπηρεσίες	40

Κατάλογος διαγραμμάτων

Διάγραμμα 3.1: Μεταβολή ποσοστού πληθυσμού στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά χώρα (επιλεγμένες χώρες) και έτος (2005 έως 2012) στο σύνολο του πληθυσμού.....	13
Διάγραμμα 3.2: Μεταβολή ποσοστού πληθυσμού στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά χώρα (επιλεγμένες χώρες) και έτος (2005 έως 2012) στην ηλικιακή ομάδα 18-65)	14
Διάγραμμα 3.3: Μεταβολή ποσοστού πληθυσμού στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά χώρα (επιλεγμένες χώρες) και έτος (2005 έως 2012) στην ηλικιακή ομάδα 65+.....	15
Διάγραμμα 3.4: Ποσοστά πληθυσμού χώρας που παρουσιάζει στέρηση σημαντικών «υλικών» αγαθών ανά κατηγορία και έτος (έτη 2010, 2011, 2012).....	17
Διάγραμμα 3.5: Ποσοστιαία μεταβολή 2010-2011 και 2011-2012 των 9 Κατηγοριών για την Ελλάδα	18
Διάγραμμα 3.6: Αύξηση ποσοστού παιδιών (0-17 έτη) στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε Ελλάδα και σύνολο ΕΕ των 15.....	20
Διάγραμμα 3.7: Μεταβολή ποσοστού παιδιών που στερούνται 4 από τα 9 σημαντικά υλικά αγαθά ανά χώρα (επιλεγμένες χώρες) και έτος (2005 έως 2012).....	21
Διάγραμμα 3.8: Νοικοκυριά στο όριο της φτώχειας στην Ελλάδα.....	22
Διάγραμμα 4.1: Κατάσταση αιτήσεων που υποβλήθηκαν.....	33
Διάγραμμα 4.2: Κατάσταση αιτήσεων.....	34
Διάγραμμα 4.3: Κατανομή αιτήσεων κατά φύλο.....	35
Διάγραμμα 4.4: Βαθμός κάλυψης βασικών αναγκών των δικαιούχων από το εισόδημά τους....	44
Διάγραμμα 4.5: Βαθμός κάλυψης Ιατρικής – Υγειονομικής Περίθαλψης	45
Διάγραμμα 4.6: Βαθμός κάλυψης αναγκών εκπαίδευσης των μελών της οικογένειάς	46
Διάγραμμα 4.7: Βαθμός (αρνητικής) επιρροής της κακής οικονομικής κατάστασης στις	

κοινωνικές σχέσεις	47
Διάγραμμα 4.8: Βαθμός επίλυσης οικονομικού προβλήματος από το Ε.Ε.Ε	48
Διάγραμμα 4.9: Βαθμός επιρροής του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού από Ε.Ε.Ε. (όπως εφαρμόστηκε)	49
Διάγραμμα 4.10: Βαθμός κάλυψης από τις υφιστάμενες δομές του Δήμου	51
Διάγραμμα 4.11: Βαθμός ικανοποίησης από την διαδικασία ενημέρωσης και γενικότερης υλοποίησης του μέτρου , μέσω του Δήμου.....	52
Διάγραμμα 4.12: Βαθμός βελτίωσης της ποιότητας ζωής των δικαιούχων από της εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος	53

---

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ: ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ)

Λόγω της απουσίας ενός βασικού εισοδήματος για όλους τους πολίτες, οι Ευρωπαϊκές χώρες προκειμένου να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο της φτώχειας προσανατολίστηκαν σε προγράμματα Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες οι πολιτικές αυτού του τύπου έχουν αλλάξει από παθητικές σε ενεργητικές και δίνουν τη δυνατότητα στους φτωχούς πολίτες να συμμετέχουν ενεργά τόσο στην κοινωνία όσο και στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των Ευρωπαϊκών κοινωνικών συστημάτων αναφορικά με τις εφαρμοζόμενες πολιτικές του Ε.Ε.Ε. οι οποίες έχουν να κάνουν με το ύψος και την ποικιλία των παροχών ή τους όρους προσβασιμότητας σε αυτές. Η ποικιλομορφία του όρου Ε.Ε.Ε. σχετίζεται τόσο με τη συγκεκριμένη ορολογία, όσο και με την εκάστοτε εννοιολογική προσέγγιση (όπως, για παράδειγμα, το Βασικό και το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα). Οι δύο όροι πολλές φορές συγχέονται και για το λόγο αυτό κρίνεται σκόπιμο να οριστούν σε αυτό το σημείο για να αποφευχθούν τυχόν παρερμηνεύσεις :

1.1.Βασικό Εγγυημένο Εισόδημα

Το Βασικό Εγγυημένο Εισόδημα μπορεί να θεωρηθεί ως μια κρατική εγγύηση, ότι όλοι οι πολίτες ενός κράτους θα μπορούν να έχουν ένα επαρκές εισόδημα, χωρίς προϋποθέσεις χορήγησης, για να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες. Η ιδέα του Βασικού Εγγυημένου Εισοδήματος παρουσιάζει ιστορικό βάθος, αλλά και σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή της. Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο των υποστηρικτών του Βασικού Εισοδήματος [Basic Income Earth Network (BIEN)] που ιδρύθηκε το 1986 στοχεύει στο να λειτουργήσει ως ένας σύνδεσμος μεταξύ ατόμων και ομάδων υποστηρικτών του βασικού εισοδήματος και να ενθαρρύνει τη συζήτηση σχετικά με αυτό το θέμα σε όλη την Ευρώπη. Κοινή πεποίθηση για όλα μέλη του Δικτύου είναι ότι κάθε άτομο έχει ένα είδος οικονομικού δικαιώματος που βασίζεται στην ιδιότητά του ως πολίτη - παρά στη σχέση του με τη διαδικασία παραγωγής ή την οικογενειακή του κατάσταση- και συνεπώς το δικαίωμα αυτό πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη δίκαιη λύση των κοινωνικών προβλημάτων. Το βασικό εισόδημα, που εκλαμβάνεται ως καθολικό και χωρίς προϋποθέσεις, έχει μόνιμο χαρακτήρα και χορηγείται σε όλα τα μέλη της κοινωνίας σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Είναι ένα στοιχειώδες μέτρο κοινωνικής πολιτικής που απορρέει από την ιδιότητα του πολίτη και οφείλει να καθιερωθεί. Με βάση το BIEN, τρία

είναι τα κύρια γνωρίσματα του βασικού εισοδήματος:

- η καταβολή του γίνεται στο άτομο και όχι στα νοικοκυριά
- καταβάλλεται ανεξάρτητα από τυχόν εισόδημα του ατόμου από άλλες πηγές
- η καταβολή του δεν απαιτεί την εκτέλεση οποιασδήποτε εργασίας ή τη βούληση να αποδεχθεί μια θέση εργασίας, εφόσον προσφέρεται.

Το Βασικό Εγγυημένο Εισόδημα λαμβάνεται ως εξής:

- Καταβάλλεται σε μετρητά: Είναι ένα εισόδημα που καταβάλλεται σε μετρητά και όχι σε είδος ή με άλλες μορφές εισοδηματικής ενίσχυσης.
- Παρέχεται χωρίς κάποιο περιορισμό ως προς την κατανάλωση, την αποταμίευση ή την επένδυση που θα χρησιμοποιηθεί.
- Συμπληρώνει, παρά υποκαθιστά, υπάρχουσες κοινωνικές παροχές, όπως επιδόματα, διαθέσιμα προγράμματα ενίσχυσης του εισοδήματος κτλ.
- Καταβάλλεται σε τακτές περιόδους: Καταβάλλεται ως τακτικό επίδομα και όχι ως εφάπαξ ενίσχυση. Το βασικό εισόδημα συνίσταται στην αγοραστική δύναμη που παρέχεται σε χρονικά διαστήματα, όπως κάθε εβδομάδα, κάθε μήνα, τρίμηνο ή κάθε έτος. Το επίδομα καταβάλλεται σε τακτές περιόδους, ανεξάρτητα από την οικονομική κατάσταση της χώρας και όχι ως εφάπαξ καταβολή, π.χ., σε περιόδους ύφεσης.
- Καταβάλλεται από την πολιτική κοινότητα: Καταβάλλεται από την κυβέρνηση ως κάποιο είδος δημόσιου πόρου. Με βάση την πιο διαδεδομένη προσέγγιση, το βασικό εισόδημα καταβάλλεται και επομένως χρηματοδοτείται σε εθνικό επίπεδο, όπως υποδηλώνεται και από το πώς προσδιορίζεται η συγκεκριμένη παροχή.
- Καταβάλλεται σε ατομική βάση: Καταβάλλεται σε κάθε μεμονωμένο μέλος της κοινότητας και όχι σε κάθε οικογένεια ως σύνολο, όπως συμβαίνει στα περισσότερα διαθέσιμα προγράμματα ενίσχυσης του εισοδήματος. Η λειτουργία ενός βασικού εισοδηματικού σχεδίου, επομένως, έρχεται σε αντίθεση με οποιοδήποτε έλεγχο των πόρων και συνθηκών διαβίωσης.
- Καταβάλλεται ανεξάρτητα από το εισόδημα: Σε αντίθεση με τα διαθέσιμα προγράμματα εισοδηματικών ενισχύσεων, το πιο εντυπωσιακό χαρακτηριστικό γνώρισμα του βασικού εισοδήματος είναι ότι ίδιο ποσό καταβάλλεται σε πλούσιους και σε φτωχούς

- Δεν καθιστά τους πλούσιους πλουσιότερους: Το γεγονός ότι οι πλούσιοι και οι φτωχοί λαμβάνουν το ίδιο βασικό εισόδημα δεν συνεπάγεται ότι η καταβολή ενός βασικού εισοδήματος θα κάνει τον πλούσιο πλουσιότερο. Και αυτό γιατί το βασικό εισόδημα πρέπει από κάπου να χρηματοδοτηθεί. Με την προϋπόθεση ότι θα επιβαρύνονται με υψηλότερο φόρο, είναι σαφές ότι οι πλούσιοι θα χρηματοδοτούν τόσο το δικό τους βασικό εισόδημα όσο και μεγάλο μέρος του βασικού εισοδήματος των φτωχότερων εισοδηματικά στρωμάτων. Όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο του βασικού εισοδήματος, τόσο υψηλότερο είναι και το μέσο ποσοστό του φόρου εισοδήματος και επομένως τόσο μεγαλύτερη η ανακατανομή του εισοδήματος.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 15 (EE-15) δεν συναντάμε πολιτικές Βασικού Εγγυημένου Εισοδήματος, όπως αυτές που εφαρμόζονται στο πλαίσιο του BIEN. Οι πιο σχετικές με το Βασικό Εγγυημένο Εισόδημα πολιτικές είναι αυτές του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος.

1.2.Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα

- Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα περιγράφει εφαρμοσμένες πολιτικές γι' αυτό θα πρέπει να αναφέρεται σε συγκεκριμένες γεωοικονομικές πολιτικές.
- Ο γενικός στόχος των προγραμμάτων Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος είναι η κοινωνική παρέμβαση ενάντια στην φτώχεια και η μείωση των ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού.
- Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα είναι ένα εισόδημα που παρέχεται από το κράτος κοινωνικής πρόνοιας στα άτομα ή/και στις οικογένειες που δεν μπορούν να εξασφαλίσουν ένα ικανοποιητικό εισόδημα που να τους επιτρέπει να ζουν με αξιοπρέπεια, σύμφωνα με τα κοινωνικά πρότυπα.
- Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, έχει διαφορετικούς εθνικούς ορισμούς σε κάθε χώρα μέλος της EE-15.
- Ο έλεγχος των οικονομικών πόρων των δικαιούχων και η προϋπόθεση για πραγματική αναζήτηση εργασίας από τα ικανά άτομα προς εργασία είναι κοινός παρονομαστής για όλα τα προγράμματα Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος που εφαρμόζονται.
- Άλλο ένα κοινό χαρακτηριστικό είναι ότι τα ποσά των επιδομάτων ρυθμίζονται σύμφωνα με τη σύνθεση των νοικοκυριών.

- Επίσης, το δικαίωμα αυτό αφορά τους νόμιμα εγκατεστημένους πολίτες της χώρας (το νοικοκυριό ή την οικογένεια).
- Μια κοινή τάση που παρατηρείται σε πολλές χώρες είναι η διοικητική αποκέντρωση των προγραμμάτων, τα οποία λειτουργούν σε περιφερειακό επίπεδο με αυξανόμενη συμμετοχή των τοπικών φορέων.
- Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Pena Casas (2006, σελ. 17-18) τα προγράμματα Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στον ευρωπαϊκό χώρο έχουν τα ακόλουθα βασικά χαρακτηριστικά:

είναι εγγυημένα και μη συμμετοχικά, χορηγούνται σε καθολική βάση και όχι με βάση τις εισφορές των πολιτών στα ασφαλιστικά συστήματα κοινωνικής προστασίας

είναι «κατώτατα» εισοδήματα, λειτουργούν ως δίκτυο κοινωνικής προστασίας και συνδέονται με τις εθνικές ή τοπικές αντιλήψεις για τις ελάχιστες βιοτικές ανάγκες

είναι η έκφραση ενός υποκειμενικού και μη διακριτικού (non-discretionary) δικαιώματος στην κοινωνική βοήθεια, που σημαίνει ότι τα άτομα πρέπει να το αιτηθούν και δεν τους χορηγείται αυτόματα, ενώ το ύψος του εισοδήματος καθορίζεται από τον νόμο ή με κανόνες διοικητικού χαρακτήρα, με τρόπο ισότιμο για όλους

καταβάλλεται με βάση τους πόρους των δικαιούχων ένα ποσό χρημάτων, το οποίο δεν υπερβαίνει ένα δεδομένο ελάχιστο.

- Το Ε.Ε.Ε. αποτελεί αυτό που ονομάζουμε έσχατο μέτρο, ώστε τα άτομα να μην πέσουν κάτω από το οικονομικό όριο που θεωρείται το **ελάχιστο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης**.
- Το 1992, η Ευρωπαϊκή κοινότητα έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην υποχρέωση των κρατών για ένα ισχυρό κοινωνικό μοντέλο. Δεν είναι τυχαίο ότι η πλειονότητα των χωρών εφαρμόζει πολιτικές Ε.Ε.Ε

2. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Οι κύριες διαφορές μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών όσον αφορά το Ε.Ε.Ε. οφείλονται κυρίως σε δύο βασικούς παράγοντες:

- στις διαφορές μεταξύ των κοινωνικών συστημάτων ως προς την πολιτική και τη θεσμική πλευρά και
- στην ιστορική, πολιτική αλλά και οικονομική συγκυρία κατά την οποία επιχειρείται η εφαρμογή της εν λόγω πολιτικής.

Υπάρχουν χώρες με ισχυρά κρατικά κοινωνικά συστήματα, όπως είναι τα Σκανδιναβικά, και χώρες με πιο φιλελεύθερα κοινωνικά συστήματα στο πλαίσιο των οποίων η ατομική πρωτοβουλία διαδραματίζει το μεγαλύτερο ρόλο.

Σχεδόν σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες το δικαίωμα στο ελάχιστο εισόδημα λαμβάνει την μορφή ενός υποκειμενικού και μη διακριτικού δικαιώματος. Πιο συγκεκριμένα χορηγείται ύστερα από αίτηση του ενδιαφερόμενου ατόμου ή οικογένειας. Κοινή προϋπόθεση των προγραμμάτων Ε.Ε.Ε. προκειμένου να χορηγηθεί εισοδηματική στήριξη είναι ο έλεγχος των οικονομικών πόρων των υποψήφιων δικαιούχων καθώς και η παροχή στήριξης για την επανένταξη τους στην αγορά εργασίας. Επίσης, το δικαίωμα αφορά τους μόνιμα εγκατεστημένους πολίτες της χώρας, ενώ είναι έντονο το φαινόμενο της διοικητικής αποκέντρωσης των προγραμμάτων.

Στο σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών έχουν θεσπιστεί νομοθετικές διατάξεις για την παροχή βοήθειας σε εκείνους τους πολίτες που βρίσκονται σε ανάγκη, είτε διότι δεν έχουν τους αναγκαίους πόρους είτε διότι δεν έχουν εργασία. Η ανάπτυξη συστημάτων Ε.Ε.Ε. είναι έντονη την τελευταία 20ετία με κύριο χαρακτηριστικό την σημαντική διαφοροποίηση από χώρα σε χώρα. Η ποικιλομορφία αυτή σχετίζεται με τη συνολική πολιτική που ακολουθεί κάθε χώρα σε θέματα κοινωνικής προστασίας.

Σύμφωνα με τις εκθέσεις των εμπειρογνομόνων, τα συστήματα ελάχιστων πόρων στην ΕΕ χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες.

- Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται χώρες οι οποίες χαρακτηρίζονται από **απλά αλλά περιεκτικά συστήματα** (Αυστρία, Βέλγιο, Κύπρος, Τσεχία, Γερμανία, Δανία, Φιλανδία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβενία, Σουηδία, Ολλανδία) τα οποία απευθύνονται σε άτομα τα οποία δε διαθέτουν τα αναγκαία μέσα διαβίωσης.
- Στην δεύτερη κατηγορία, συναντούμε χώρες (Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία,

Λιθουανία, Πολωνία, Σλοβακία) οι οποίες διαθέτουν συστήματα τα οποία ορίζονται ως *μη κατηγορικά*.

- Στην τρίτη κατηγορία περιλαμβάνονται χώρες (Ισπανία, Γαλλία, Ιρλανδία, Μάλτα, Ηνωμένο Βασίλειο) οι οποίες έχουν αναπτύξει ένα σύνθετο δίκτυο από διαφορετικά και συχνά επικαλυπτόμενα συστήματα. Τα συστήματα αυτά απευθύνονται σε κοινωνικές κατηγορίες που έχουν επείγουσα ανάγκη υποστήριξης.
- Στην τελευταία κατηγορία βρίσκονται χώρες (Βουλγαρία, Ελλάδα, Ιταλία) που χαρακτηρίζονται από περιορισμένες και αποσπασματικές διατάξεις οι οποίες απευθύνονται σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες.

Τα συστήματα καλύπτουν ένα ποικίλο φάσμα κοινωνικών παροχών. Για παράδειγμα, η Λετονία διαθέτει ένα γενικό μη ανταποδοτικό ελάχιστο σύστημα, που ενσωματώνεται στην κεντρική (εθνική) νομοθεσία. Το υπουργικό συμβούλιο καθορίζει το επίπεδο του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος. Ωστόσο οι δήμοι έχουν την δυνατότητα να αποκλίνουν από τις εθνικές κατευθυντήριες γραμμές και να καθιερώνουν ένα υψηλότερο επίπεδο Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος. Το επίπεδο όμως αυτό δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το 50% των κατώτατων συντάξεων γήρατος και αναπηρίας. Αυτό αντανακλά εν μέρει την αλληλεπίδραση μεταξύ του εθνικού και τοπικού επιπέδου πολιτικής. Μια παρόμοια τεχνική παρατηρείται στη Νορβηγία: στην περίπτωση αυτή το Ε.Ε.Ε. δεν καθορίζεται από το νόμο αλλά από το Υπουργείο Εργασίας το οποίο εκδίδει κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τα ποσά που απαιτούνται για ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης.

Τα συστήματα Ε.Ε.Ε αποτελούν ένα συνδυασμό:

- *παροχών σε είδος* και
- *παροχών σε χρήμα.*

Η πλειονότητα των κρατών μελών της ΕΕ προκρίνει την αρχή των παροχών σε χρήμα. Αντίθετα τα κράτη μέλη που είναι εξοικειωμένα με τις παροχές σε χρήμα και σε είδος, αποτελούν μειονότητα. Για παράδειγμα στην Κύπρο, οι παροχές σε είδος αφορούν την δωρεάν ιατρική περίθαλψη. Οι παροχές σε είδος παρατηρούνται συνήθως σε κράτη με αποκεντρωμένες δομές (συνήθως σε επίπεδο δήμου ή περιφέρειας, π.χ. Ιταλία και Αυστρία). Υπάρχουν κράτη μέλη τα οποία εκτός από τις καθαρές παροχές σε χρήμα κάνουν χρήση των λεγόμενων *top-up παροχών*. Οι παροχές αυτές αποτελούν επιπλέον

συμπλήρωμα εισοδημάτων από εργασία, συντάξεις και επιδόματα

Παροχές		Κράτη
Παροχές σε χρήμα ως Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα	Εφάπαξ ή μεταβλητό ποσό σε χρήμα	Βουλγαρία /Τσεχία /Βέλγιο /Δανία /Φιλανδία /Ουγγαρία /Λετονία /Ρουμανία/ Σλοβακία /Μάλτα /Ολλανδία /Σλοβενία/ Πολωνία/ Ισπανία/ Ιρλανδία/ Γερμανία/ Λουξεμβούργο
	top-up παροχές	Ελβετία
	Συνδυασμός και των δύο	Κύπρος/ Εσθονία/ Λιθουανία /Ην. Βασίλειο/ Πορτογαλία/ Γαλλία
Παροχές σε χρήμα για ουσιώδη έξοδα (εξαιρουμένων των κατοικιών και της θέρμανσης, των ιατρικών εξόδων ή άλλων πρόσθετων επιστροφών)		Σουηδία/Αυστρία

2.1. Γενικοί όροι επιλεξιμότητας Δικαιούχων στην Ε.Ε.

Οι πιο κοινές προϋποθέσεις προκειμένου να λάβει κάποιος το Ε.Ε.Ε αφορούν την κατοικία, την ιθαγένεια και την ηλικία.

Συγκεκριμένα:

Κατοικία	Οι περισσότερες χώρες προβλέπουν ως απαραίτητη προϋπόθεση για την πρόσβαση στο σύστημα του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος την κατοικία στην χώρα. Οι μόνες εξαιρέσεις είναι η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Στην Σουηδία, οι δικαιούχοι πρέπει να διαθέτουν άδεια παραμονής, ενώ στο Η.Β. αρκεί μόνο η παρουσία τους στη χώρα.
Ιθαγένεια	Όσον αφορά την ιθαγένεια, μπορούν να προσδιοριστούν τρεις ομάδες χωρών. Η πρώτη αποτελείται από τις χώρες που χορηγούν Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα μόνο για τους πολίτες (με εξαίρεση τους αιτούντες άσυλο και άλλες ειδικές κατηγορίες), η δεύτερη κατηγορία χωρών καλύπτει και τους αλλοδαπούς, υπό την προϋπόθεση ότι διαμένουν νόμιμα στην επικράτειά τους και τέλος στην Κύπρο η ιθαγένεια δεν είναι υποχρεωτική για να λάβει κάποιος το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα.
Ηλικία	Οι διαφορές μεταξύ των χωρών, όσον αφορά την πρόσβαση στο εν λόγω μέτρο είναι μεγάλες και καθορίζονται σε κάθε κράτος ανάλογα με τις ανάγκες του.

2.2.Σύνδεση του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος με την ένταξη στην απασχόληση.

Τα περισσότερα ευρωπαϊκά προγράμματα Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος μεριμνούν για την κοινωνική και την επαγγελματική ένταξη των δικαιούχων.

Η αντιμετώπιση του κινδύνου της φτώχειας και της κατάστασης του κοινωνικού αποκλεισμού απαιτεί ένα ισορροπημένο μείγμα πολιτικών ένταξης στην εργασία δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή σε εκείνους που δεν εργάζονται ή που εμπλέκονται σε επισφαλή εργασία. Η πλειονότητα των κρατών μελών συνδέει το δικαίωμα για παροχές με έναν ελάχιστο βαθμό δέσμευσης για εύρεση εργασίας.

Στην νομοθεσία των περισσότερων κρατών μελών προβλέπεται ως υποχρεωτική η εγγραφή των ατόμων στα κέντρα εύρεσης απασχόλησης. Κατά κανόνα, κάθε υποψήφιος δικαιούχος για παροχές κοινωνικής βοήθειας θα πρέπει είτε να αναζητά ενεργά εργασία, είτε να είναι διαθέσιμος για οποιαδήποτε εργασία. Όλα τα κράτη μέλη εστιάζουν κυρίως στην απόκτηση εισοδήματος μέσω σύναψης σύμβασης εργασίας

Στην περίπτωση που η αναζήτηση για εργασία αποτύχει, τα περισσότερα από τα κράτη μέλη προβλέπουν μια «εναλλακτική οδό», κυρίως μέσω της παρακολούθησης προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης. Ορισμένα κράτη-μέλη μάλιστα καθορίζουν συγκεκριμένους όρους όπου κάποιος μπορεί να παρακολουθήσει ένα πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης.

Εκτός από την επαγγελματική κατάρτιση, κάποια κράτη μέλη εφαρμόζουν και άλλους τρόπους υποστήριξης των δικαιούχων. Ειδικότερα στην Γερμανία, οι τοπικές αρχές μπορούν να παρέχουν συμβουλές διαχείρισης χρέους ή ψυχολογική υποστήριξη και συμβουλευτική κατά του εθισμού σε ουσίες.

Ορισμένες χώρες έχουν κάνει περαιτέρω βήματα, επιτρέποντας σε φορείς της δημόσιας διοίκησης να συμμετέχουν στην ενεργοποίηση των υποψήφιων δικαιούχων ως εξής:

- **Νορβηγία:** η υπηρεσία εργασίας και πρόνοιας μπορεί να θέσει προϋποθέσεις για τη χορήγηση κοινωνικής και οικονομικής βοήθειας, παραδείγματος χάριν, την εργασία στο Δήμο.
- **Ρουμανία:** ένα από τα μέλη της οικογένειας είναι υποχρεωμένο να εργάζεται προς το συμφέρον της τοπικής αυτοδιοίκησης, με στόχο την κοινωνική ένταξη.
- **Βουλγαρία:** οι άνεργοι προκειμένου να λάβουν το μηνιαίο επίδομα κοινωνικής πρόνοιας, συμμετέχουν σε προγράμματα που διοργανώνονται από το Δήμο για την

παροχή κοινωνικών υπηρεσιών

- Βέλγιο: το Δημόσιο Κέντρο Κοινωνικής Βοήθειας (PCSA) μπορεί να προτείνει μια εργασία στον ενδιαφερόμενο, με σκοπό την απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας καθώς και να τον θέσει στη διάθεση τρίτων (εργοδότες του ιδιωτικού τομέα). Παράλληλα, μπορεί να καλύψει ακόμα και ένα μέρος του μισθού του.

Σχεδόν όλα τα κράτη μέλη επιβάλλουν κυρώσεις τιμωρώντας την "απρόθυμη συμπεριφορά για εργασία». (Π.χ.: η άρνηση συμμετοχής σε πρόγραμμα κατάρτισης ή η απόρριψη θέσης εργασίας σημαίνει τη διακοπή της βοήθειας).

2.3.Εφαρμοζόμενα μοντέλα ΕΕΕ σε Ευρωπαϊκές Χώρες

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται συνοπτικά διάφορα μοντέλα «Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος» σε μερικές Ευρωπαϊκές Χώρες

Γερμανία	Το Sozialhilfe αποτελεί την έσχατη λύση βοήθειας για τους ανθρώπους που δεν μπορούν να εργαστούν λόγω ασθένειας ή αναπηρίας, συνταξιούχους με την κατώτατη σύνταξη, ή παιδιά σε κατάσταση ανάγκης. Το μέτρο έχει διάρκεια για όσο διάστημα ο δικαιούχος βρίσκεται σε κατάσταση ανάγκης, με την προϋπόθεση ότι οι δικαιούχοι θα πρέπει να είναι έτοιμοι ανά πάσα στιγμή να εργαστούν. Η ηλικία δεν αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση συνεπώς και οι ανήλικοι μπορούν να είναι δικαιούχοι, ενώ μετά τα 65 έτη αντικαθίσταται από άλλη κοινωνική βοήθεια. Το επίδομα υπολογίζεται με βάση τα χαρακτηριστικά των νοικοκυριών και των συγκεκριμένων αναγκών τους.
Γαλλία	Το γαλλικό σύστημα Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος ακολουθεί τη δομή του γερμανικού και θέτει ως απαραίτητη προϋπόθεση τη σύνδεση της εισοδηματικής στήριξης με μέτρα κοινωνικής ένταξης των δικαιούχων. Παρέχει ένα βασικό εισόδημα σε κάθε άτομο άνω των 25 ετών ή μικρότερης ηλικίας εάν είναι γονέας. Απευθύνεται όχι μόνο σε όσους είναι ανίκανοι να εργαστούν αλλά στηρίζει και τους ανέργους. Σε περίπτωση που διαθέτουν εισόδημα ή πόρους κάτω από το εγγυημένο ποσό τότε μπορούν να αποδεχτούν ένα ατομικό πρόγραμμα επανένταξης στην αγορά εργασίας. θέτει ως στόχο την στήριξη των δικαιούχων για ένα νέο δημιουργικό ξεκίνημα στην οικονομική, κοινωνική και εργασιακή ζωή και όχι την διαίωνιση της οικονομικής εξάρτησης.
Ιταλία	Η Ιταλία ανήκει στο Νότιο Ευρωπαϊκό μοντέλο πρόνοιας, που χαρακτηρίζεται από αδύναμη κοινωνική πολιτική αναφορικά με την φτώχεια, τον κοινωνικό

αποκλεισμό και τα προγράμματα ελάχιστου εισοδήματος, αποδίδοντας σημαντική βαρύτητα στο ρόλο της οικογένειας. Το Ελάχιστο Εισόδημα στην Ιταλία θεσπίστηκε σε εθνικό επίπεδο το 1999 και εφαρμόστηκε πιλοτικά το διάστημα από το 1999 έως το 2004, σε 39 δήμους αρχικά και στην συνέχεια επεκτάθηκε σε 305 δήμους, κυρίως στην Νότια Ιταλία. Οι δυνητικοί δικαιούχοι ήταν οικογένειες με εισόδημα κάτω από ένα συγκεκριμένο όριο διαμορφωμένο με βάση μια κλίμακα ισοδυναμίας που λάμβανε υπόψη τη σύνθεση του νοικοκυριού και δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στα άτομα με αναπηρία και τα παιδιά. Η οικονομική φτώχεια ήταν το μοναδικό κριτήριο για την πρόσβαση στο μέτρο χωρίς να θέτει ως απαραίτητη προϋπόθεση την ενεργοποίηση των δικαιούχων. Η συμμετοχή σε προγράμματα κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης ήταν υποχρεωτική, αλλά στην πραγματικότητα σε πολλούς δήμους οι δυσκολίες που ανέκυψαν κατά τη διαμόρφωση και την εφαρμογή των προγραμμάτων την κατέστησε τυπική.

Πορτογαλία

Στην Πορτογαλία το πρόγραμμα του Ε.Ε.Ε. θεσμοθετήθηκε με νόμο το 1996, σαν μια προσπάθεια ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, ενώ το 2003 το πρόγραμμα αυτό τροποποιήθηκε. Το Ελάχιστο Εισόδημα αναγνωρίζεται ως ατομικό δικαίωμα, ανεξάρτητα αν καταβάλλονται εισφορές στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Το Ε.Ε.Ε. στην Πορτογαλία ορίζεται ως ένα χρηματικό επίδομα για την εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης σε συνάρτηση με κάποιο πρόγραμμα κοινωνικής ή επαγγελματικής ένταξης. Το εισόδημα αναφοράς υπολογίζεται με βάση τα περιουσιακά στοιχεία των μελών του νοικοκυριού, ενώ θα πρέπει να είναι μικρότερο από το ποσό που ορίζεται ως εγγυημένο. Η διάρκεια της παροχής είναι 12 μήνες. Το εγγυημένο ποσό έχει καθοριστεί με βάση τη βασική μη ανταποδοτική σύνταξη. Το Πορτογαλικό Ε.Ε.Ε. συνδυάζεται και με άλλα επιδόματα. Δικαίωμα αίτησης για το Ε.Ε.Ε. έχουν όλοι όσοι διαμένουν μόνιμα στη χώρα.

3. ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

3.1. Εκτίμηση «φτώχειας» στην Ελλάδα

Η φτώχεια μπορεί να εκτιμηθεί με τη βοήθεια τριών δεικτών.

ο πρώτος δείκτης αναφέρεται στην σχετική φτώχεια ο οποίος μετρά το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα χαμηλότερο από το 60% του διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος.

ο δεύτερος δείκτης αναφέρεται στο σταθερό όριο σχετικής φτώχειας,

ο τρίτος δείκτης αναφέρεται στο όριο της ακραίας φτώχειας το οποίο μπορεί να καθοριστεί από το κόστος του βασικού καλαθιού αγαθών για ένα ελάχιστο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης.

Με βάση την έρευνα εισοδημάτων και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών 2,5 εκατομμύρια άτομα βρίσκονται κάτω από το χρηματικό όριο της σχετικής φτώχειας, με βάση το εισόδημα του μεσαίου νοικοκυριού (το 60%). Επιπλέον, 3,8 εκατομμύρια άτομα βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας λόγω υλικών στερήσεων και ανεργίας. Η Ελλάδα σύμφωνα με την Eurostat βρίσκεται στην χειρότερη θέση στην ΕΕ-28 όσον αφορά τον κίνδυνο φτώχειας. Η Ελλάδα επίσης συγκαταλέγεται στην ομάδα των χωρών με τη μεγαλύτερη φτώχεια (23,1%) και προηγείται της Ισπανίας, Ρουμανίας και Βουλγαρίας ενώ κατέχει την τέταρτη χειρότερη θέση ως προς τον δείκτη χάσματος της φτώχειας μετά την Ισπανία, Ρουμανία και Βουλγαρία.

Επίσης, σύμφωνα με έρευνα του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα βρίσκεται στην τέταρτη χειρότερη θέση μεταξύ 35 χωρών με βάση τους δείκτες ευημερίας και ποιότητας ζωής, χειρότερα ακόμα και από την Τουρκία. Μια άλλη σημαντική διάσταση της φτώχειας, αφορά την παιδική φτώχεια (26,5% το 2012), τα μονογονεϊκά νοικοκυριά, τα πολυμελή νοικοκυριά, οι μη οικονομικά ενεργοί και τα άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο.

3.2. Συνθήκες και η «δυναμική» της φτώχειας στην Ελλάδα.

3.2.1. Ανάλυση των Συνθηκών και των Χαρακτηριστικών της Φτώχειας σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο – Σύγκριση με την Ελλάδα.

Από το 2008 (που ξεκίνησε η διεθνής οικονομική κρίση) έως το 2012 η μεγαλύτερη αύξηση στον δείκτη *APORE*¹ (σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT) παρατηρήθηκε στην Ελλάδα, από 28,1% σε 34,6% και στην Ιρλανδία από 23,7% σε 30,0%.

Πίνακας 3.1:

Συνολικά ποσοστά ανθρώπων στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού

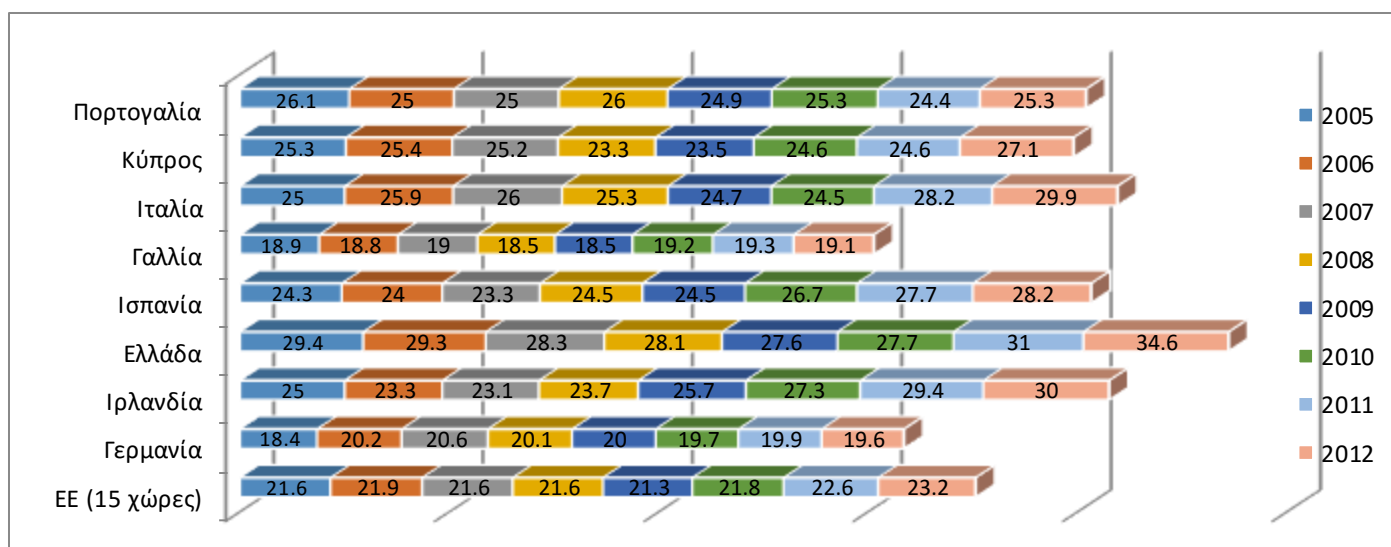
Χώρα/Έτος	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ (28 χώρες)	:	:	:	:	:	:	23,7	24,3	24,8
ΕΕ (15 χώρες)	:	21,6	21,9	21,6	21,6	21,3	21,8	22,6	23,2
Γερμανία	:	18,4	20,2	20,6	20,1	20,0	19,7	19,9	19,6
Ιρλανδία	24,8	25,0	23,3	23,1	23,7	25,7	27,3	29,4	30,0
Ελλάδα	30,9	29,4	29,3	28,3	28,1	27,6	27,7	31,0	34,6
Ισπανία	25,0	24,3	24,0	23,3	24,5	24,5	26,7	27,7	28,2
Γαλλία	19,8	18,9	18,8	19,0	18,5	18,5	19,2	19,3	19,1
Ιταλία	26,4	25,0	25,9	26,0	25,3	24,7	24,5	28,2	29,9
Κύπρος	:	25,3	25,4	25,2	23,3	23,5	24,6	24,6	27,1
Πορτογαλία	27,5	26,1	25,0	25,0	26,0	24,9	25,3	24,4	25,3

Πηγή: Eurostat 2014, Ίδια επεξεργασία

¹ Ως δείκτης APORE (people at-risk-of-poverty or social exclusion rate) ορίζεται το ποσοστό του πληθυσμού που υπόκεινται σε τουλάχιστον μία από τις παρακάτω κατηγορίες: α) σε κίνδυνο φτώχειας, δηλαδή κάτω από το όριο, β) σε μια κατάσταση στέρησης σοβαρών υλικών αγαθών, γ) που ζει σε ένα νοικοκυριό με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας

Διάγραμμα 3.1:

Μεταβολή ποσοστού πληθυσμού στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά χώρα (επιλεγμένες χώρες) και έτος (2005 έως 2012) στο σύνολο του πληθυσμού

Πηγή: Eurostat 2014, Ίδια επεξεργασία

Χαρακτηριστικό είναι ότι τα ποσοστά στη Χώρα μας είναι σημαντικά υψηλότερα από αυτά που παρατηρούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση 15. Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται τα αντίστοιχα στοιχεία ανά ηλικιακή ομάδα (18-65 και πάνω από 65), ενώ στην συνέχεια ακολουθεί ειδικότερη ανάλυση για την παιδική φτώχεια.

Πίνακας 3.2:

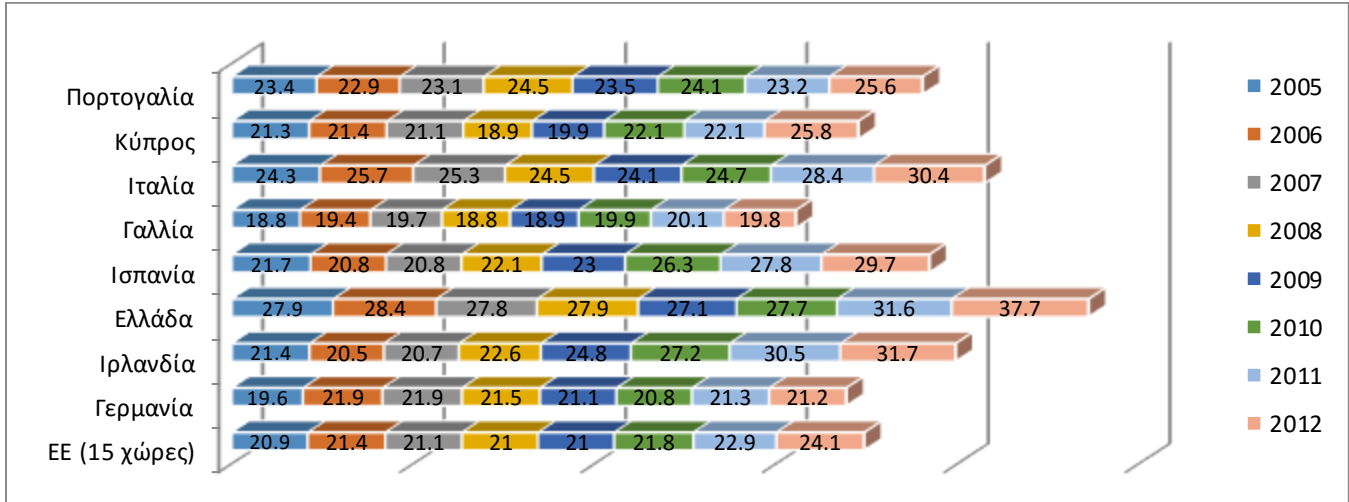
Ποσοστό Ενηλίκων (18-65 έτη) στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού

Χώρα/Έτος	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ (28 χώρες)	:	:	:	:	:	:	23,6	24,5	25,4
ΕΕ (15 χώρες)	:	20,9	21,4	21,1	21,0	21,0	21,8	22,9	24,1
Γερμανία	:	19,6	21,9	21,9	21,5	21,1	20,8	21,3	21,2
Ιρλανδία	21,4	21,4	20,5	20,7	22,6	24,8	27,2	30,5	31,7
Ελλάδα	29,6	27,9	28,4	27,8	27,9	27,1	27,7	31,6	37,7
Ισπανία	22,1	21,7	20,8	20,8	22,1	23,0	26,3	27,8	29,7
Γαλλία	20,5	18,8	19,4	19,7	18,8	18,9	19,9	20,1	19,8
Ιταλία	26,1	24,3	25,7	25,3	24,5	24,1	24,7	28,4	30,4
Κύπρος	:	21,3	21,4	21,1	18,9	19,9	22,1	22,1	25,8
Πορτογαλία	24,7	23,4	22,9	23,1	24,5	23,5	24,1	23,2	25,6

Πηγή: Eurostat 2014, Ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.2:

Μεταβολή ποσοστού πληθυσμού στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά χώρα (επιλεγμένες χώρες) και έτος (2005 έως 2012) στην ηλικιακή ομάδα 18-65)

Πηγή: Eurostat 2014, Ίδια επεξεργασία

Πίνακας 3.3:

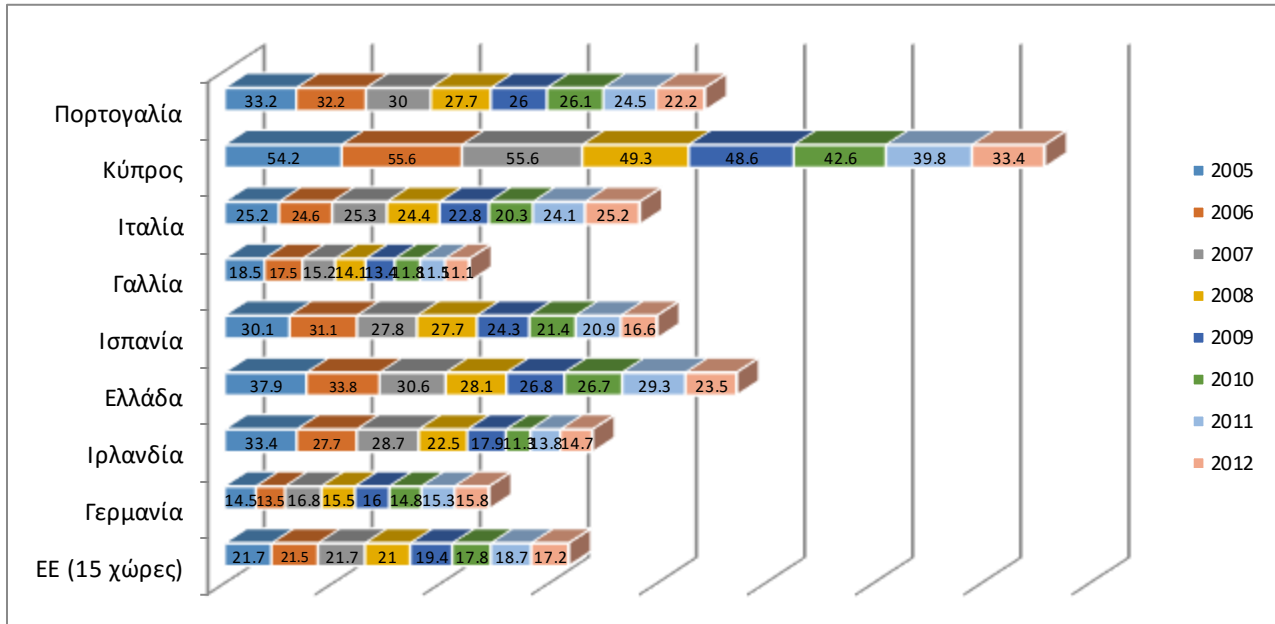
Ποσοστό ηλικιωμένων (65 ετών και άνω) στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού

Χώρα/Έτος	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ (28 χώρες)	:	:	:	:	:	:	19,9	20,4	19,3
ΕΕ (15 χώρες)	:	21,7	21,5	21,7	21,0	19,4	17,8	18,7	17,2
Γερμανία	:	14,5	13,5	16,8	15,5	16,0	14,8	15,3	15,8
Ιρλανδία	38,5	33,4	27,7	28,7	22,5	17,9	11,3	13,8	14,7
Ελλάδα	39,5	37,9	33,8	30,6	28,1	26,8	26,7	29,3	23,5
Ισπανία	31,5	30,1	31,1	27,8	27,7	24,3	21,4	20,9	16,6
Γαλλία	17,4	18,5	17,5	15,2	14,1	13,4	11,8	11,5	11,1
Ιταλία	24,4	25,2	24,6	25,3	24,4	22,8	20,3	24,1	25,2
Κύπρος	:	54,2	55,6	55,6	49,3	48,6	42,6	39,8	33,4
Πορτογαλία	35,2	33,2	32,2	30,0	27,7	26,0	26,1	24,5	22,2

Πηγή: Eurostat 2014, Επεξεργασία: Ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.3:

Μεταβολή ποσοστού πληθυσμού στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά χώρα (επιλεγμένες χώρες) και έτος (2005 έως 2012) στην ηλικιακή ομάδα 65+

Πηγή: Eurostat 2014, Ίδια επεξεργασία

Ειδικότερα:

Όσον αφορά στα τρόφιμα, όπως φαίνεται παρακάτω το ποσοστό του πληθυσμού της χώρας που παρουσιάζει στέρηση στην κατηγορία 5 (αδυναμία για διατροφή με κρέας, κοτόπουλο, ψάρι (ή ισοδύναμη τροφή) κάθε δεύτερη μέρα), εμφανίζει διαχρονικά υψηλή τιμή, ενώ χαρακτηριστική είναι η σημαντική άνοδος που παρουσιάζεται την περίοδο 2011 – 2012 (από 9,2% σε 14,2%). Ειδικότερα, το διάστημα 2010-2012 το ποσοστό του πληθυσμού που παρουσίασε στέρηση στην κατηγορία 5 Αδυναμία για διατροφή με κρέας, κοτόπουλο, ψάρι (ή ισοδύναμη τροφή) κάθε δεύτερη μέρα, παρουσίασε αύξηση κατά 6,3 ποσοστιαίες μονάδες (αύξηση 14% το 2011 και 35% το 2012).

Επίσης το ποσοστό του πληθυσμού της χώρας που παρουσιάζει στέρηση στην κατηγορία 3. Έλλειψη πλυντηρίου, εμφανίζει διαχρονικά χαμηλή τιμή (1% έως 1,2%) τιμή, ενώ η άνοδος που παρουσιάζεται την περίοδο 2011 – 2012 είναι σχετικά μικρή (0,2%). Παρόλα αυτά θα πρέπει να επισημάνουμε ότι είναι σημαντικά υψηλότερο (σχεδόν διπλάσιο) του αντίστοιχου ποσοστού των χωρών της κατηγορίας ΕΕ 15.

Το 88,4% (από 83,2% το 2011) του φτωχού πληθυσμού έχει αδυναμία αντιμετώπισης

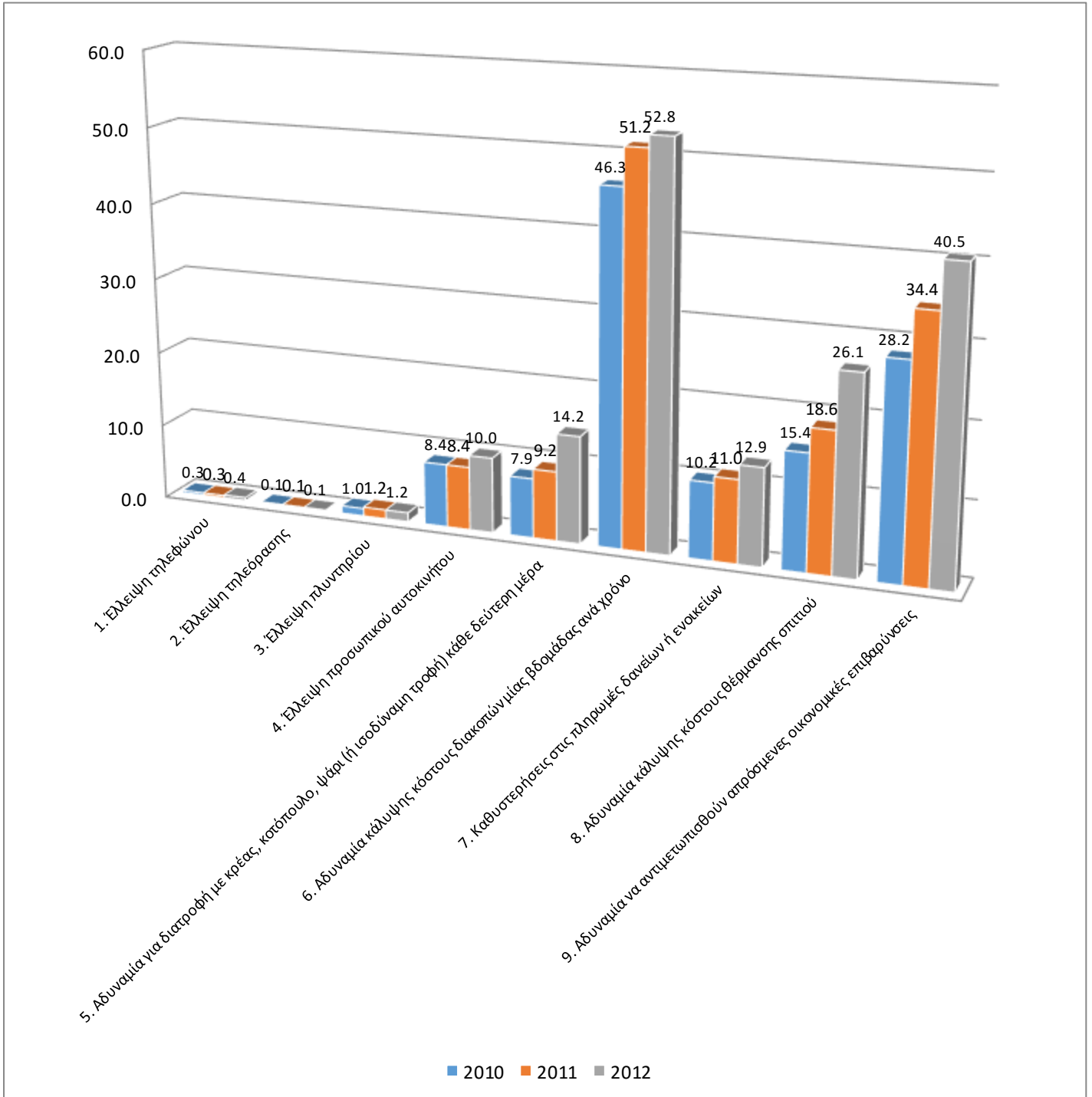
των συνήθων αναγκών του (55,5% μεγάλη δυσκολία, 32,9% δυσκολία). Μεταξύ αυτών των αναγκών είναι και η απόκτηση ειδών οικιακού καθαρισμού και προσωπικής υγιεινής. Τέτοια είδη περιλαμβάνουν απορρυπαντικά (πατώματος, πιάτων, ρούχων κλπ), προϊόντα καθαρισμού (χαρτί κουζίνας, ειδικά πανιά καθαρισμού, σφουγγάρια, σκούπες κλπ), είδη προσωπικής υγιεινής (σαπούνι, σαμπουάν, οδοντόκρεμες, οδοντόβουρτσες κλπ.).

Ειδικότερα, το διάστημα 2010-2012 το ποσοστό του πληθυσμού που παρουσίασε στέρηση στην κατηγορία 8, παρουσίασε αύξηση κατά 10,7 ποσοστιαίες μονάδες (αύξηση 17% το 2011 και 29% το 2012).

Τέλος όπως φαίνεται στον Πίνακα, το μεγαλύτερο ποσοστό στέρησης παρουσιάζεται στην κατηγορία 9 Αδυναμία να αντιμετωπισθούν απρόσμενες οικονομικές επιβαρύνσεις. Συγκεκριμένα το ποσοστό του πληθυσμού της χώρας που παρουσιάζει στέρηση στην κατηγορία αυτή το 2010 ήταν 28,2% και παρουσίασε σημαντική αύξηση το 2011 (ανέβηκε στο 34,4%) και περαιτέρω αύξηση το 2012 (έφτασε στο 40,5%).

Διάγραμμα 3.4:

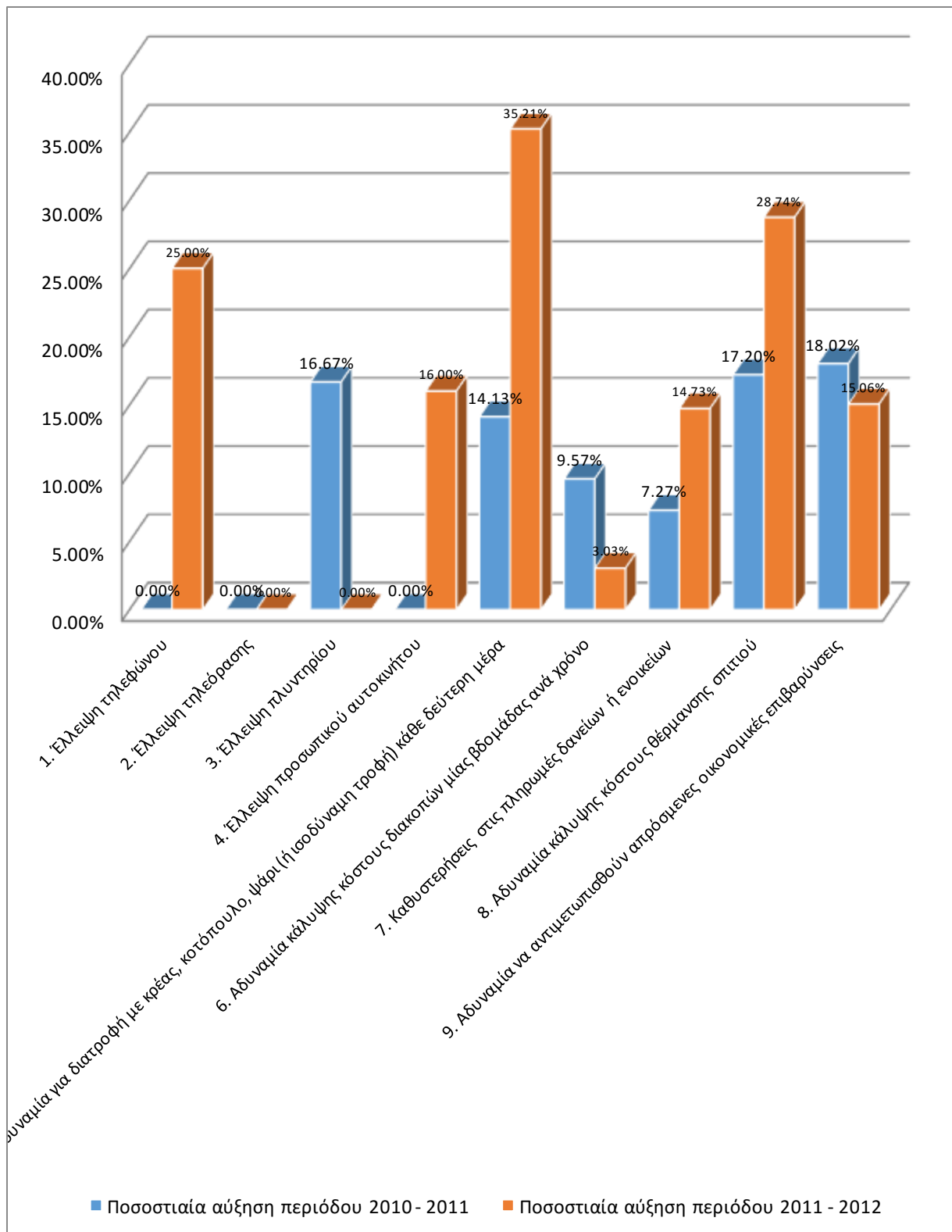
Ποσοστά πληθυσμού χώρας που παρουσιάζει στέρηση σημαντικών «υλικών» αγαθών ανά κατηγορία και έτος (έτη 2010,2011, 2012)

Πηγή: Eurostat 2014, Ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.5:

Ποσοστιαία μεταβολή 2010-2011 και 2011-2012 των 9 Κατηγοριών για την Ελλάδα

Πηγή: Eurostat 2014, Επεξεργασία: Ίδια επεξεργασία

Παιδικά είδη

Τα παιδιά ήταν η ηλικιακή ομάδα με τον υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού το 2011 και το 2012. Όσα μεγαλώνουν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού είναι λιγότερο πιθανό να έχουν μία πετυχημένη πορεία στο σχολείο, να είναι υγιή και να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους. Υπό αυτές τις συνθήκες αυξάνονται οι περιπτώσεις που τα παιδιά αυτά στο μέλλον, ως ενήλικες παραμένουν άνεργοι φτωχοί και κοινωνικά περιθωριοποιημένοι (Πηγή: Population and social conditions, Cristina Lopez Vilarplana, 4/2013). Το 2011, το 27,3% των παιδιών (ηλικίας 0-17 χρονών) στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 28 ήταν στο όριο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ το ποσοστό που αφορά τους ενήλικες (18-64 χρονών) ήταν 24,5% και τους ηλικιωμένους (65 ετών και άνω) 20,4%. Τα ποσοστά για το 2012 ήταν 28,1%, 25,4% και 19,3% αντίστοιχα.

Πίνακας 3.4:

Παιδιά (0-17 έτη) στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού

Χώρα/Έτος	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ (28 χώρες)	:	:	:	:	:	:	27,4	27,3	28,1
ΕΕ (15 χώρες)	:	23,5	23,8	23,4	24,3	24,0	25,4	25,3	26,1
Γερμανία	:	17,7	20,8	19,7	20,2	20,4	21,6	19,9	18,3
Ιρλανδία	26,9	30,0	28,0	26,1	26,5	31,4	33,9	34,1	33,4
Ελλάδα	26,3	26,0	27,8	28,2	28,7	30,1	28,8	30,4	35,4
Ισπανία	29,1	28,9	29,6	28,7	30,7	30,2	33,4	33,5	34,2
Γαλλία	19,9	19,4	18,2	19,8	21,3	21,4	22,8	23,1	23,4
Ιταλία	29,4	27,7	28,5	29,3	29,1	28,9	28,9	32,3	33,8
Κύπρος	:	22,0	21,2	20,7	21,3	20,0	21,5	23,3	27,4
Πορτογαλία	30,0	28,7	25,4	26,7	29,0	28,4	28,3	28,4	27,7

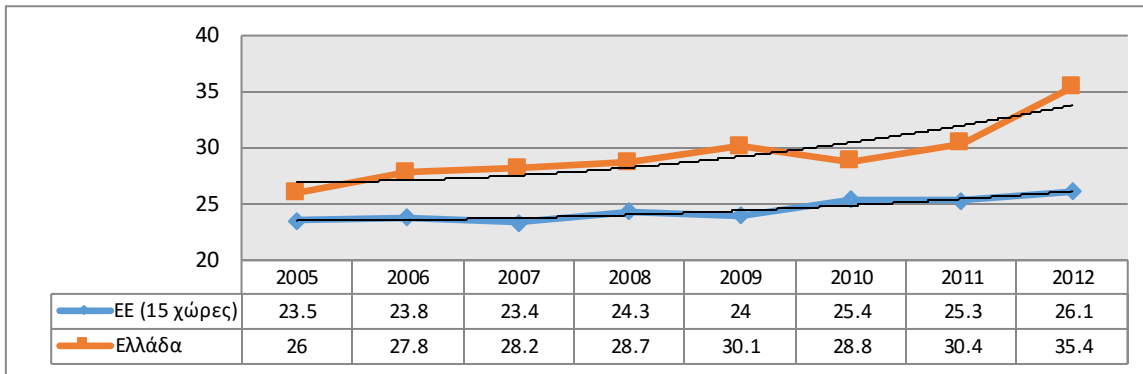
Πηγή: Eurostat 2014, Ίδια επεξεργασία

Τα ποσοστά των παιδιών (ηλικίας 0-17 χρονών) στην Ελλάδα που βρίσκονταν στο όριο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού τα έτη 2010, 2011 και 2012 ήταν 28,8%, 30,4% και 35,4% αντίστοιχα. Χαρακτηριστική είναι η άνοδος του ποσοστού το 2012 που φέρνει την χώρα μας στην πρώτη θέση (των υπό εξέταση χωρών, αλλά και του μέσου

όρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 28 και των 15)

Διάγραμμα 3.6:

Αύξηση ποσοστού παιδιών (0-17 έτη) στα όρια φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε Ελλάδα και σύνολο ΕΕ των 15

Πηγή: Eurostat 2014, Ίδια επεξεργασία

- **Στέρηση Σημαντικών Υλικών Αγαθών**

Οι δείκτες της υλικής στέρησης παρέχουν μία συμπληρωματική άποψη της ευημερίας και των συνθηκών διαβίωσης των παιδιών². Το ποσοστό στέρησης σημαντικών υλικών αγαθών αντιπροσωπεύει το ποσοστό των παιδιών που ζουν σε νοικοκυριά με αναγκαστική έλλειψη ορισμένων στοιχείων.

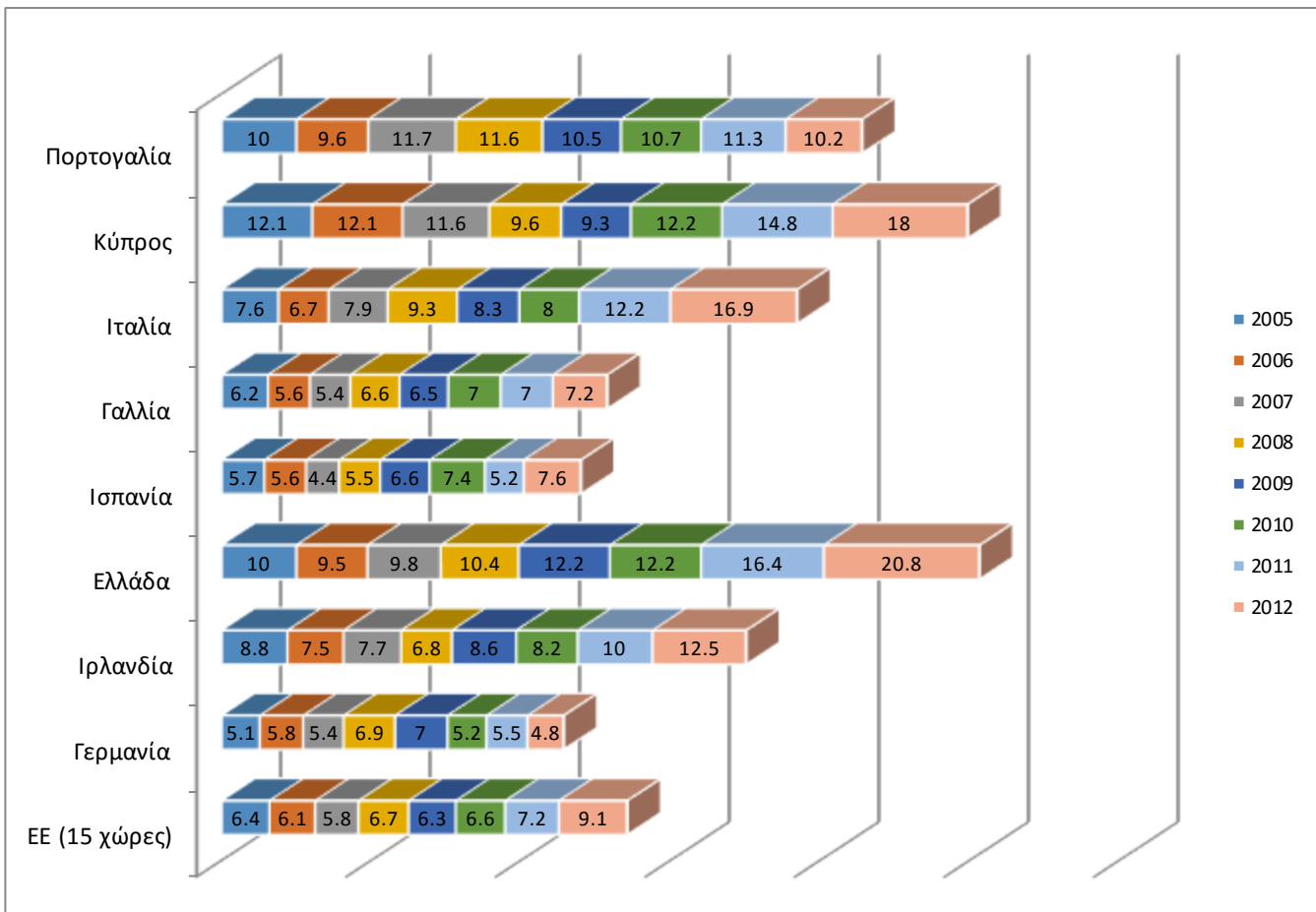
Το 2011, το 10,1% των παιδιών στην ΕΕ των 28 στερούνταν 4 από τα 9 σημαντικά υλικά αγαθά, ποσοστό υψηλότερο και από αυτό των ενηλίκων (9%) και από αυτό των ηλικιωμένων (7,3%). Το 2012 υπήρξε μία σημαντική αύξηση, κατά 1,7% για τα παιδιά. Σημαντικές αλλαγές παρατηρήθηκαν και σε επίπεδο χωρών και κυρίως στην Ελλάδα και στην Ιταλία όπου σημειώθηκε αύξηση κατά 4,4% και 4,7% αντίστοιχα.

Αξιοσημείωτο το γεγονός ότι από τις χώρες που έχουν πληγεί περισσότερο από την οικονομική κρίση, μόνο στην Πορτογαλία παρατηρήθηκε μείωση του ποσοστού κατά 1,1%.

² **Material Deprivation for Children – Υλικές στέρησης για τα παιδιά.** Ένα παιδί στερείται κάποιο αντικείμενο αν το νοικοκυριό δεν μπορεί να αντέξει οικονομικά το στοιχείο αυτό για τουλάχιστον ένα παιδί (αναγκαστική έλλειψη). Αυτό αφορά παιδιά ηλικίας 1-15 ετών. Αναφέρονται 17 κριτήρια, όπως ενδεικτικά: 1. Μερικά νέα (όχι χρησιμοποιημένα) ρούχα, 2. Δύο ζευγάρια παπούτσια, συμπεριλαμβανομένου ενός ζευγαριού κατάλληλου για όλες τις καιρικές συνθήκες, 3. Βιβλία στο σπίτι κατάλληλα για την ηλικία των παιδιών, 4) Εξοπλισμός υπαίθριας αναψυχής, 2) Παιχνίδια εσωτερικού χώρου, 3) Μέρος κατάλληλο για πραγματοποίηση εργασιών (π.χ. γραφείο), 4) Συχνές δραστηριότητες αναψυχής (σπορ, εκδηλώσεις νεολαίας κτλ), 5) Γιορτές σε ειδικές περιπτώσεις, 6) Πρόσκληση φίλων για παιχνίδι και φαγητό ανά τακτά χρονικά διαστήματα, 7) Συμμετοχή σε σχολικές εκδρομές και εκδηλώσεις που απαιτούν χρηματική συνεισφορά, 8) Υπαίθριος χώρος στη γειτονιά για να παίζουν με ασφάλεια.

Διάγραμμα 3.7:

Μεταβολή ποσοστού παιδιών που στερούνται 4 από τα 9 σημαντικά υλικά αγαθά ανά χώρα (επιλεγμένες χώρες) και έτος (2005 έως 2012)

Πηγή: Eurostat 2014, Ίδια επεξεργασία

- **Παράγοντες που επηρεάζουν την Παιδική Φτώχεια**

Οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν την παιδική φτώχεια, αφού ληφθεί υπόψη η επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στη μείωσή της, είναι η **σύνθεση του νοικοκυριού στο οποίο ζουν τα παιδιά και της κατάστασης των γονιών τους στην αγορά εργασίας**, κάτι το οποίο συνδέεται άμεσα με το επίπεδο μόρφωσής τους. Υπάρχουν επίσης και άλλες ευάλωτες ομάδες παιδιών, **όπως τα παιδιά με μεταναστευτικό υπόβαθρο**, που χρίζουν ιδιαίτερης προσοχής.

- **Νοικοκυριά στο Όριο της Φτώχειας ανάλογα με τη Σύνθεσή τους**

Η δομή της οικογένειας έχει σημαντική επίδραση στο συνολικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Διαφορετικοί τύποι νοικοκυριών έχουν διαφορετικά ποσοστά κινδύνου φτώχειας. Κατά τον καθορισμό των τύπων των νοικοκυριών, χρησιμοποιείται η έννοια

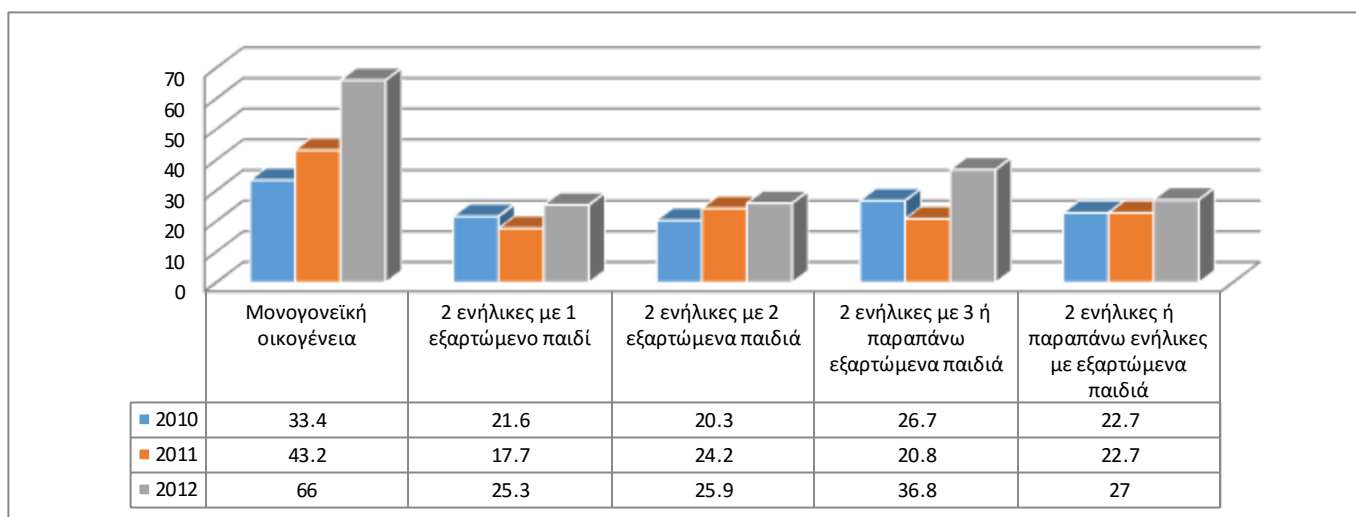
των εξαρτώμενων παιδιών αντί της έννοιας των παιδιών (ηλικίας 0 έως 17 ετών).

Τα εξαρτώμενα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών έχουν το μεγαλύτερο κίνδυνο να ζουν σε περιβάλλον φτώχειας (34,1% το 2012 στην ΕΕ των 28) σε σχέση με τα εξαρτώμενα παιδιά σε όλες τις υπόλοιπες κατηγορίες νοικοκυριών.

Η Ελλάδα είναι η χώρα που τα εξαρτώμενα παιδιά αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι από το 2010 έως το 2012 το ποσοστό των μονογονεϊκών οικογενειών που βρίσκονταν στο όριο ή κάτω από το όριο της φτώχειας διπλασιάστηκε (από 33,4% το 2010, 66% το 2012).

Διάγραμμα 3.8:

Νοικοκυριά στο όριο της φτώχειας στην Ελλάδα

Πηγή: Eurostat 2014, Επεξεργασία: Ίδια επεξεργασία

3.3.Ελληνική επιδοματική πολιτική

Η ελληνική κοινωνική πολιτική βασίζεται στη χορήγηση επιδομάτων σε συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες ανεξάρτητα από το ύψος του εισοδήματος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα κάποιες κοινωνικές ομάδες να υπέρ-προστατεύονται και άλλες, που ενδεχομένως χρήζουν μεγαλύτερης ανάγκης, να βρίσκονται έξω από το δίκτυο κοινωνικής ασφάλειας. Η διατήρηση των πολιτικών αυτών -μεσούσης της κρίσεως- οδηγεί σε περαιτέρω όξυνση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων. Η αναμόρφωση του συστήματος κοινωνικής πολιτικής είναι επιτακτική και χρήζει βελτίωσης τόσο ως προς την **αποτελεσματικότητα** (δηλ. το ποσοστό κατά το οποίο βελτιώνεται το επίπεδο σχετικής φτώχειας) όσο και ως προς την **αποδοτικότητα** (δηλ. μείωση της ακραίας φτώχειας με τη μικρότερη δαπάνη). Όπως αναφέρει και η έκθεση του ΟΟΣΑ (2013), υπάρχει μια μη ισόρροπη κατανομή της κοινωνικής προστασίας σε όλο το φάσμα των τυπικών κινδύνων.

Τα κύρια μέτρα ελάφρυνσης της φτώχειας στην Ελλάδα συνίστανται στην χορήγηση επιδομάτων, τα οποία απευθύνονται σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος. Το βασικότερο από τα επιδόματα αυτά είναι το τακτικό επίδομα ανεργίας που χορηγείται υπό ιδιαίτερα αυστηρές προϋποθέσεις με αποτέλεσμα ένα πολύ μικρό ποσοστό ανέργων να επωφελείται από αυτό. Το 2001 θεσμοθετήθηκε το επίδομα μακροχρόνιας ανεργίας σαν συμπλήρωμα στο τακτικό επίδομα ανεργίας (200 ευρώ μηνιαίως με συνολική διάρκεια 12 μήνες).

Επίσης, η Ελλάδα παρουσιάζει υψηλή συνταξιοδοτική δαπάνη και ταυτόχρονα εμφανίζει πολύ διευρυμένη φτώχεια των ηλικιωμένων. Για τους ανασφάλιστους υπερήλικες προβλέπεται σύνταξη που χορηγείται από τον ΟΓΑ και η οποία χρηματοδοτείται από τον προϋπολογισμό παρέχοντας ένα χαμηλό Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα. Ακόμα, τα επιδόματα αναπηρίας ήταν ένα από τα μέτρα αντιμετώπισης της φτώχειας τα οποία λόγω του στρεβλού συστήματος εξέτασης των αιτούντων κατέληγαν και σε μη πραγματικά δικαιούχους.

Σε γενικές γραμμές, το κοινωνικό σύστημα ιστορικά έχει αποτύχει να εκπληρώσει τους στόχους του ενώ όπου έγινε προσπάθεια βελτίωσης μέσω φορολογικών ελαφρύνσεων απέτυχε ακόμα περισσότερο.

Κύριο χαρακτηριστικό της χορήγησης των κοινωνικών επιδομάτων στην Ελλάδα είναι η πολυδιάσπασή τους σε επιμέρους αποσπασματικές κατηγορίες γεγονός που προστατεύει ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες και αφήνει εκτός άλλες (**επιλεκτικότητα** της κοινωνικής προστασίας). Στο πλαίσιο αυτό, έρχονται να προστεθούν οι μέχρι πρόσφατα

καθυστερήσεις στην χορήγηση ορισμένων προνοιακών επιδομάτων και παροχών (π.χ. τα οικογενειακά επιδόματα). Επίσης, η πρακτική των εφάπαξ ενισχύσεων, όπως τα επιδόματα κοινωνικής αλληλεγγύης, λόγω των αυστηρών κριτηρίων επιλεξιμότητας δεν συνέβαλαν στην άμβλυνση της φτώχειας άλλα αντίθετα, μεγέθυναν τα «κενά» στο δίκτυο κοινωνικής ασφάλειας.

3.4.Η πιλοτική εφαρμογή του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στην Ελλάδα

Η πιλοτική εφαρμογή του Ε.Ε.Ε εφαρμόστηκε σε 13 δήμους στους οποίους περιλαμβάνεται και ο Δήμος Μεσολογγίου.

- Η δαπάνη της πιλοτικής εφαρμογής του για το διάστημα 2013-2014 ανέρχεται σε 20 εκατ. Ευρώ (Προϋπολογισμός σχεδιασμού) και το ποσό του Ε.Ε.Ε ξεκινά από 200 ευρώ για άγαμο και αυξάνεται ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση του δικαιούχου. Στην περίπτωση των εγγάμων προστίθενται 100 ευρώ για κάθε ενήλικο μέλος της οικογένειας πέραν του συζύγου και 50 ευρώ για κάθε τέκνο. Έτσι ένα ζευγάρι με δύο ανήλικα παιδιά χωρίς καμία πηγή εισοδήματος θα λάβει το σύνολο του Ε.Ε.Ε , δηλαδή 400 ευρώ.
- Σημαντική καινοτομία είναι ότι η ένταξη στο πρόγραμμα κρίνεται με βάση το πραγματικό εισόδημα(Το πραγματικό εισόδημα προκύπτει μετά την αφαίρεση των φορολογικών επιβαρύνσεων και εισφορών προς τα ταμεία) σε πραγματικό χρόνο και στηρίζεται αποκλειστικά στη φορολογική δήλωση του προηγούμενου έτους του δικαιούχου.
- Τεκμαρτά εισοδήματα και αντικειμενικές δαπάνες δεν λαμβάνονται υπόψη κατά τον υπολογισμό του ποσού του Ε.Ε.Ε.
- Επίσης, εξαιρείται το 20% από μισθωτές υπηρεσίες, από επιδόματα κατάρτισης, από εισόδημα με δελτίο παροχής υπηρεσιών ή εργόσημο και ποσά από εισφορά αλληλεγγύης ή κοινωνικής ασφάλισης.
- Επιπλέον, το μέτρο του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος καλύπτει και τους ανασφάλιστους υπερήλικες.
- Η ακίνητη περιουσία δεν πρέπει να υπερβαίνει το ποσό των 6.000 ευρώ.
- Επιπρόσθετα, εάν σε μια οικογένεια ο σύζυγος παίρνει επίδομα ανεργίας 360 ευρώ η οικογένεια αποκλείεται αυτόματα από το δικαίωμα για Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα.
- Στην περίπτωση που κάποιος παίρνει το επίδομα μακροχρόνιου άνεργου των 200 ευρώ τότε δικαιούται τη διαφορά, δηλαδή 150 ευρώ.
- Οι μονογονεϊκές οικογένειες με ένα ανήλικο τέκνο ή με ένα ενήλικο δικαιούνται το ποσό των 300 ευρώ.

- Τα ποσά αυτά είναι αφορολόγητα, ακατάσχετα και δεν υπόκεινται σε καμία κράτηση.
- Ως προς τα περιουσιακά στοιχεία, λαμβάνεται υπόψη η ακίνητη και η κινητή περιουσία καθώς και οι καταθέσεις.
- Στην περίπτωση που η οικογένεια έχει κάποιο εισόδημα, αυτό αφαιρείται και δικαιούται τη διαφορά.
- Το συνολικό ύψος των καταθέσεων και η τρέχουσα αξία των μετοχών δεν πρέπει να υπερβαίνει το διπλάσιο του εισοδήματος που αναλογεί στο εγγυημένο εισόδημα.
- Για οικογένειες αλλοδαπών απαιτείται νόμιμη διαμονή για πέντε χρόνια και εάν είναι υπήκοοι τρίτων χωρών θα απαιτούνται νόμιμη διαμονή πέντε ετών, άδεια μακρόν διαμένοντος και άδεια διαμονής δεύτερης γενιάς.
- Το μέτρο του Ε.Ε.Ε συνδυάζεται με χορήγηση επιδόματος θέρμανσης, πρόγραμμα κοινωνικού παντοπωλείου, βιβλιάριο ανασφάλιστου καθώς και επιδοτούμενα προγράμματα απασχόλησης και κατάρτισης.
- Οι αιτήσεις υποβάλλονται ηλεκτρονικά και οι πληρωμές πραγματοποιούνται μέσω τράπεζας.
- Η παροχή διακόπτεται εάν ο δικαιούχος απομακρυνθεί από την Ελλάδα πέραν του διμήνου (εκτός αν συντρέχουν λόγοι νοσηλείας) ή αν αρνηθεί να απασχοληθεί σε θέση που του προτείνει ο ΟΑΕΔ.
- Βασικός στόχος μετά την πιλοτική εφαρμογή είναι η επέκταση του μέτρου για την κάλυψη του 7% του πληθυσμού που βρίσκεται σε ανάγκη και προβλέπεται ότι θα στοιχίσει από 850 εκατομμύρια έως 1 δισ. ευρώ.

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζεται συνοπτικά πώς διαμορφώνεται το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα βάσει:

- οικογενειακής κατάστασης και
- συνδυαστικά βάσει οικογενειακής κατάστασης και ακίνητης περιουσίας

Πίνακας 3.5:

Διαμόρφωση Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος βάσει οικογενειακής κατάστασης

Οικογενειακή κατάσταση	Μηνιαίο (€)	Ετήσιο (€)
Άγαμος χωρίς παιδιά	200 €	2.400 €

Οικογενειακή κατάσταση	Μηνιαίο (€)	Ετήσιο (€)
Ζευγάρι χωρίς παιδιά	300 €	3.600 €
Ζευγάρι με 1 ανήλικο παιδί	350 €	4.200 €
Ζευγάρι με 2 ανήλικα παιδιά	400 €	4.800 €
Ζευγάρι με 3 ανήλικα παιδιά	450 €	5.400 €
Ζευγάρι με 4 ανήλικα παιδιά	500 €	6.000 €
Ζευγάρι με 1 ενήλικο παιδί	400 €	4.800 €
Ζευγάρι με 1 ανήλικο και 1 ενήλικο παιδί	450 €	5.400 €
Ζευγάρι με 2 ενήλικα παιδιά	500 €	6.000 €
Ζευγάρι με 2 ανήλικα και 1 ενήλικο παιδί	500 €	6.000 €
Μονογονεϊκή οικογένεια με 1 ανήλικο παιδί	250 €	3.000 €
Μονογονεϊκή οικογένεια με 2 ανήλικα παιδιά	300 €	3.600 €
Μονογονεϊκή οικογένεια με 1 ενήλικο παιδί	300 €	3.600 €
Μονογονεϊκή οικογένεια με 2 ενήλικα παιδιά	400 €	4.800 €

Πίνακας 3.6:

Διαμόρφωση Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος συνδυαστικά

Ετήσιο δηλωθέν εισόδημα (€)	Οικογενειακή κατάσταση	Κριτήρια περιουσίας (€)	ακίνητης	Μηνιαίο Επίδομα
0	Μεμονωμένο άτομο	Έως 25.000		200
1.500	Άγαμος	Έως 90.000		75
3.000	Έγγαμος	Έως 105.000		50
4.500	Με 1 ανήλικο παιδί	Έως 115.000		0
0	Με 2 ανήλικα παιδιά	Έως 125.000		400
4.000	Με 2 ανήλικα παιδιά	Έως 125.000		67
5.000	Με 3 παιδιά (1 ανήλικο)	Έως 145.000		133
5.500	Με 2 παιδιά(1 γονέας)	Έως 120.000		0
5.000	Με 4 παιδιά(2 ανήλικα)	Έως 155.000		83
7.000	Με 5 παιδιά (2 ανήλικα)	Έως 170.000		116

3.5. Τρέχουσα προγραμματική Περίοδος/ Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης

Το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης (Κ.Ε.Α.) είναι ένα νέο προνοιακό πρόγραμμα που απευθύνεται σε νοικοκυριά που διαβιούν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας και λειτουργεί συμπληρωματικά με τις εφαρμοζόμενες πολιτικές αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Το πρόγραμμα μπορεί να συνδυάζει:

- Εισοδηματική ενίσχυση: το χρηματικό ποσό ενίσχυσης της ωφελούμενης μονάδας
- Συμπληρωματικές κοινωνικές υπηρεσίες, παροχές και αγαθά: διασύνδεση των μελών της ωφελούμενης μονάδας, κατά περίπτωση και ανάλογα με τις ανάγκες τους, με συμπληρωματικές κοινωνικές υπηρεσίες, παροχές και αγαθά. Ενδεικτικά αναφέρονται:
  - Δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ανασφαλιστών.
  - Παροχή σχολικών γευμάτων.
  - Παραπομπή και ένταξη σε δομές και υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας και υποστήριξης.
  - Ένταξη στα προγράμματα των Κοινωνικών Δομών Αντιμετώπισης της Φτώχειας.
  - Ένταξη σε προγράμματα που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Άπορους.
  - Κοινωνικό τιμολόγιο παρόχων ηλεκτρικής ενέργειας.
  - Κοινωνικό τιμολόγιο παρόχων ύδρευσης.
  - Κοινωνικό τιμολόγιο Δήμων και Δημοτικών Επιχειρήσεων.
- Υπηρεσίες ενεργοποίησης: προώθηση των δικαιούχων, εφόσον δύνανται να εργαστούν, σε δράσεις που στοχεύουν στην ένταξη ή επανένταξη τους στην αγορά εργασίας και μπορεί να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων:
  - Την κάλυψη προτεινόμενης θέσης εργασίας.
  - Τη συμμετοχή σε προγράμματα κοινωφελούς εργασίας.
  - Τη συμμετοχή σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.
  - Τη συμμετοχή σε προγράμματα απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας.
  - Την ένταξη ή την επιστροφή στο εκπαιδευτικό σύστημα και στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας.

Ορισμοί για την εφαρμογή του Κ.Ε.Α.

Ωφελούμενη μονάδα ορίζεται το νοικοκυριό όπως εξειδικεύεται παρακάτω:

α. Μονοπρόσωπο νοικοκυριό: κάθε ενήλικο άτομο (άγαμος/η, χήρος/α, διαζευγμένος/η ή σε διάσταση), που υποβάλλει ατομική φορολογική δήλωση, διαμένει μόνο του σε κατοικία ιδιόκτητη, ενοικιαζόμενη ή δωρεάν παραχωρημένη και δεν εμπίπτει στην κατηγορία ενηλίκων έως 25 ετών που φοιτούν σε πανεπιστημιακές σχολές ή σχολεία ή ινστιτούτα επαγγελματικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης της ημεδαπής ή αλλοδαπής.

β. Πολυπρόσωπο νοικοκυριό: όλα τα άτομα που διαμένουν κάτω από την ίδια στέγη. Δύναται να απαρτίζεται από ένα άτομο με ένα ή περισσότερα τέκνα, ή από έγγαμο ζευγάρι, ή ζευγάρι το οποίο έχει συνάψει σύμφωνο συμβίωσης με ή χωρίς τέκνα, καθώς και από φιλοξενούμενα άτομα ή φιλοξενούμενη οικογένεια, με την προϋπόθεση ότι η φιλοξενία είχε δηλωθεί στην τελευταία εκκαθαρισμένη φορολογική δήλωση.

Ανήλικα μέλη: τα μέλη του νοικοκυριού έως 18 ετών.

Δικαιούχος: το πρόσωπο που υποβάλλει αίτηση για λογαριασμό του νοικοκυριού, η οποία έχει κριθεί και πληροί τα κριτήρια ένταξης στο πρόγραμμα. Άστεγοι: οι άστεγοι που διαβιούν στο δρόμο ή σε ακατάλληλα καταλύματα, με την προϋπόθεση ότι έχουν καταγραφεί από τις κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων της πρώτης φάσης ή κάνουν χρήση των υπηρεσιών Ανοικτών Κέντρων Ημέρας Αστεγών που λειτουργούν στους Δήμους της πρώτης φάσης, δύναται να είναι δικαιούχοι του προγράμματος.

Εξαιρέσεις υπαγωγής στο πρόγραμμα: από την ένταξη στο πρόγραμμα εξαιρούνται και δεν θεωρούνται μέλη του νοικοκυριού οι κάτωθι κατηγορίες:

- Άτομα τα οποία φιλοξενούνται ή περιθάλπονται σε Μονάδες Κλειστής Φροντίδας ή σε Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης ή σε Κοινωνικούς Ξενώνες Αστεγών.

- Άτομα τα οποία φιλοξενούνται σε Μονάδες Ψυχο-κοινωνικής Αποκατάστασης (οικοτροφεία, ξενώνες κτλ), ή είναι δικαιούχοι του προγράμματος Προστατευμένων Διαμερισμάτων του αρ. 9 του Ν. 2716/1999.

- Άτομα ή οικογένειες που είναι δικαιούχοι του προγράμματος «Στέγαση και Επανένταξη» για όσο διάστημα διαρκεί η υλοποίηση του προγράμματος.

Εγγυημένο ποσό: το ποσό που εγγυάται το πρόγραμμα για κάθε νοικοκυριό, ανάλογα με τον αριθμό και την ηλικία των μελών του, μετά και την καταβολή της εισοδηματικής ενίσχυσης του Κ.Ε.Α.

Για την πρώτη φάση του προγράμματος, το εγγυημένο ποσό ορίζεται ως ακολούθως:

- Για το μονοπρόσωπο νοικοκυριό: € 200 ανά μήνα.

- Για κάθε επιπλέον ενήλικο μέλος του νοικοκυριού: προσαύξηση του εγγυημένου ποσού κατά 100 € ανά μήνα.

- Για κάθε ανήλικο μέλος του νοικοκυριού: προσαύξηση του εγγυημένου ποσού κατά 50 € ανά μήνα.

- Στη μονογονεϊκή οικογένεια, δηλαδή σε εκείνη στην οποία ένας μόνος γονέας (άγαμος, σε χηρεία ή διαζευγμένος) ασκεί εν τω πράγματι και κατ' αποκλειστικότητα ή μετά από σχετική ανάθεση τη γονική μέριμνα ενός ή περισσότερων ανήλικων τέκνων, για τις ανάγκες υπολογισμού του εγγυημένου ποσού το μεγαλύτερο σε ηλικία ανήλικο μέλος λογίζεται ως ενήλικας.

Δηλούμενο εισόδημα: το συνολικό εισόδημα από κάθε πηγή ημεδαπής και αλλοδαπής προέλευσης - προ φόρων, μετά την αφαίρεση των εισφορών για κοινωνική ασφάλιση - που εισπράχθηκε από όλα τα μέλη του νοικοκυριού, κατά τους έξι (6) μήνες πριν από το μήνα υποβολής της αίτησης.

Στο συνολικό δηλούμενο εισόδημα συμπεριλαμβάνεται και το σύνολο των επιδομάτων και άλλων ενισχύσεων, καθώς και το εισόδημα που απαλλάσσεται από το φόρο ή φορολογείται με ειδικό τρόπο, με τις εξαιρέσεις που αναφέρονται παρακάτω.

Το δηλούμενο εισόδημα δεν περιλαμβάνει το επίδομα αναδοχής της διάταξης του άρθρου 9 του Ν. 2082/1992, το επίδομα των απροστάτευτων τέκνων, καθώς και τα μη ανταποδοτικά επιδόματα αναπηρίας που καταβάλλονται από το κράτος.

Υπολογισμός του εισοδήματος για ένταξη στο πρόγραμμα: για την ένταξη στο πρόγραμμα και τον υπολογισμό της εισοδηματικής ενίσχυσης, αφαιρείται από το συνολικό δηλούμενο εισόδημα, το 20% του καθαρού εισοδήματος από μισθωτές υπηρεσίες, από υπηρεσίες που παρέχονται με δελτίο παροχής υπηρεσιών ή εργόσημο, καθώς και του ποσού από πηγές κατάρτισης, προγράμματα κοινωφελούς εργασίας ή οποιοδήποτε άλλο πρόγραμμα εργασίας. Σε περίπτωση που μέλος του νοικοκυριού βρει εργασία (περιστασιακή, προσωρινή ή μόνιμη), στον υπολογισμό του εισοδήματος για την ένταξη στο πρόγραμμα δεν συνυπολογίζεται κατά τον πρώτο μήνα της εργασίας το 100% και κατά τους δύο επόμενους το 40%, του καθαρού μηνιαίου εισοδήματος από την ανωτέρω εργασία.

Εάν το μέλος του νοικοκυριού εξακολουθεί να εργάζεται για διάστημα άνω των τριών μηνών, το δικαίωμα στην εισοδηματική ενίσχυση διακόπτεται από την έναρξη του τέταρτου μήνα εργασίας, εφόσον δεν πληρούνται τα κριτήρια για ένταξη στο πρόγραμμα. Εάν τα κριτήρια εξακολουθούν να πληρούνται, το νοικοκυριό λαμβάνει το ποσό της

εισοδηματικής ενίσχυσης που του αναλογεί.

Η ανωτέρω εξαίρεση από τον υπολογισμό του εισοδήματος για ένταξη στο πρόγραμμα δύναται να εφαρμοστεί μια και μόνη φορά κατά τη διάρκεια υλοποίησης της πρώτης φάσης του Κ.Ε.Α. Μηνιαίο ποσό εισοδηματικής ενίσχυσης: η διαφορά μεταξύ του εξαμηνιαίου εγγυημένου ποσού και του εξαμηνιαίου δηλούμενου εισοδήματος του νοικοκυριού, όπως αυτό υπολογίζεται για τους σκοπούς της ένταξης στο πρόγραμμα, διαιρούμενη δια έξι.

Μη δυνάμενοι για εργασία: για τους σκοπούς του προγράμματος, μη δυνάμενοι για εργασία θεωρούνται οι δικαιούχοι που ανήκουν στις κάτωθι κατηγορίες:

- ΑμεΑ, τα οποία σύμφωνα με την γνωμάτευση της Επιτροπής Πιστοποίησης Αναπηρίας έχουν κριθεί «ανίκανα για εργασία». Σε περίπτωση που άτομο με αναπηρία δε διαθέτει την ανωτέρω γνωμάτευση, αλλά ισχυρίζεται ότι είναι ανίκανο για εργασία, προσκομίζει σχετική υπεύθυνη δήλωση και γνωμάτευση του ποσοστού αναπηρίας από την Επιτροπή Πιστοποίησης Αναπηρίας.

- Φοιτητές προγραμμάτων πλήρους φοίτησης, μαθητευόμενοι των επαγγελματικών σχολών ή όσοι εξασκούνται πρακτικά στα πλαίσια επαγγελματικού εκπαιδευτικού προγράμματος χωρίς εργασιακή σχέση.

- Όσοι υπηρετούν τη θητεία τους στις ένοπλες δυνάμεις.

Δυνάμενοι για εργασία: θεωρούνται οι δικαιούχοι, ηλικίας 18 έως 65 ετών, που δεν εργάζονται και δεν ανήκουν στις ανωτέρω κατηγορίες.

Δήμοι εφαρμογής και διάρκεια του προγράμματος

Το πρόγραμμα στην πρώτη του φάση εφαρμόζεται στους κάτωθι τριάντα (30) Δήμους από την 14η Ιουλίου 2016, έως και την 31η Δεκεμβρίου 2016 και αιτήσεις δύναται να υποβάλλονται έως την 30η Νοεμβρίου 2016:

της Ορεστιάδας και της Καβάλας στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Νέας Ιωνίας, Ασπροπύργου, Ελευσίνας, Φυλής, Αγίων Αναργύρων-Καματερού, Αιγάλεω, Κερατσινίου-Δραπετσώνας, Νίκαιας-Αγ. Ιωάννου Ρέντη και Περάματος στην Περιφέρεια Αττικής, Λέσβου στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, Καστοριάς στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, Αιγιαλείας και Πύργου στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, Αρταίων στην Περιφέρεια Ηπείρου, Ελασσόνας και Τρικάλων στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, Ζακύνθου στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, Βέροιας, Παύλου Μελά, Κιλκίς και Κατερίνης στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, Λαμιαίων στην Περιφέρεια

Στερεάς Ελλάδας, Γόρτυνας και Ρεθύμνης στην Περιφέρεια Κρήτης, Καλυμνίων και Λέρου στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και Σικυωνίων και Καλαμάτας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Όπως φαίνεται από τα ανωτέρω, ο Δήμος Μεσολογγίου αν και συμμετείχε στην πιλοτική εφαρμογή του Ε.Ε.Ε δεν επιλέχθηκε για συμμετοχή στην επόμενη φάση (Κ.Ε.Α.)

4. ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΕΕΕ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.

4.1. Ποσοτικά στοιχεία εφαρμογής Ε.Ε.Ε. στον Δήμο Μεσολογγίου

Η Πιλοτική εφαρμογή του «Ελάχιστου Εγγυημένου Κοινωνικού Εισοδήματος» ξεκίνησε στον Δήμο Μεσολογγίου στις **15^η Νοεμβρίου 2014** με στόχο:

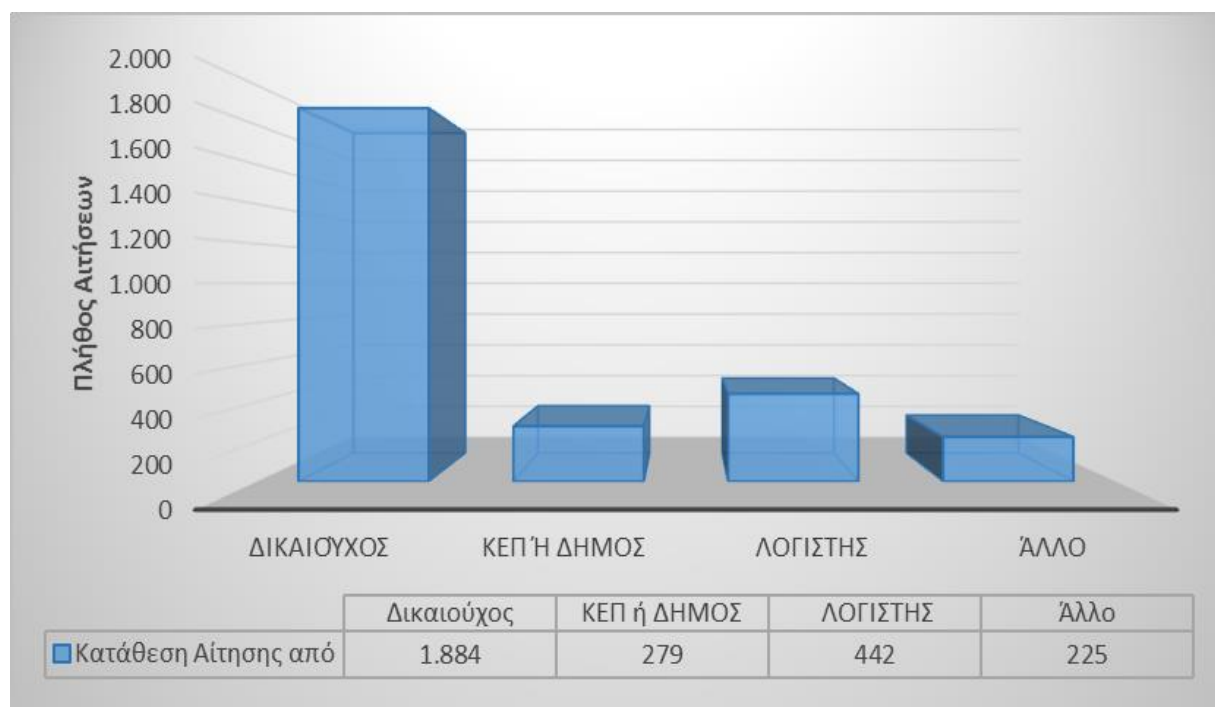
την εισοδηματική ενίσχυση των οικογενειών και ατόμων που πλήττονται από την οικονομική κρίση

την προώθηση και διασφάλιση της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες και αγαθά

την υποστήριξη των δικαιούχων για την ένταξη ή επανένταξη τους στην αγορά εργασίας.

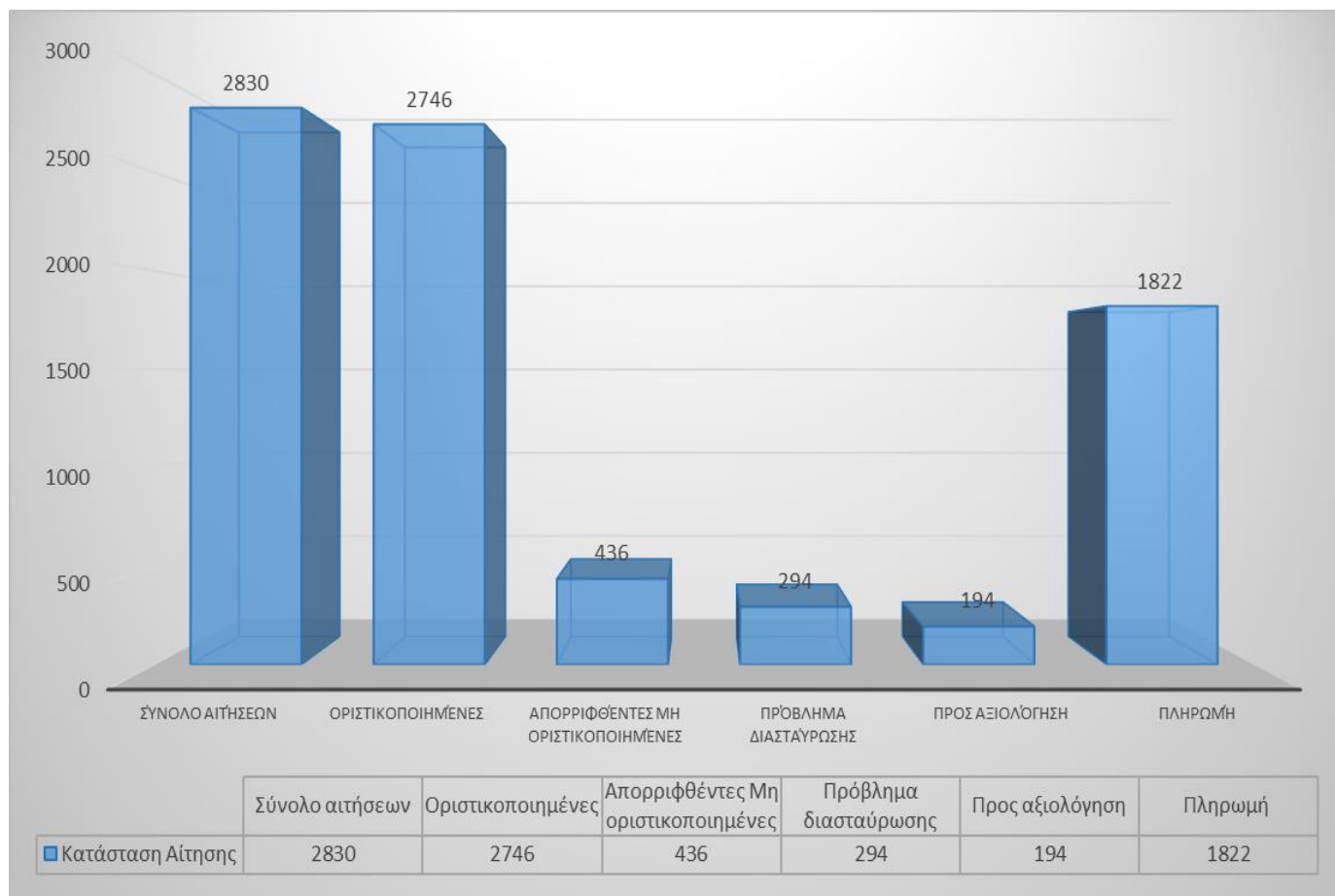
Η πιλοτική αυτή Πράξη ολοκληρώθηκε στις **15 Μαρτίου 2015** (ημερομηνία λήξης πιλοτικού προγράμματος). Στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού υποβλήθηκαν **2.830 αιτήσεις εκ των οποίων :**

Διάγραμμα 4.1:
Κατάσταση αιτήσεων που υποβλήθηκαν

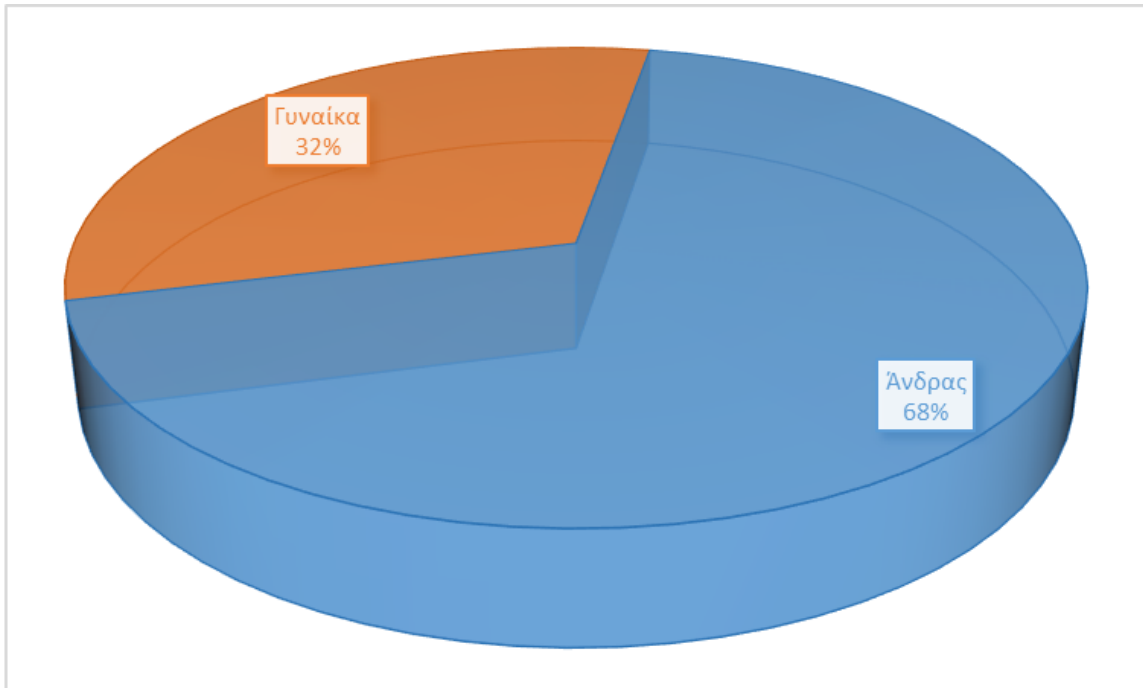
Πρέπει να επισημανθεί ότι από τις **2.830** αιτήσεις, οριστικοποιήθηκαν οι **2.746** και από αυτές απορρίφθηκαν 436, λόγω ανακρίβειας των στοιχείων. Επιπλέον, 488 βρίσκονται στο στάδιο της διασταύρωσης και της αξιολόγησης από την ΗΔΙΚΑ Α.Ε.. Κατά συνέπεια, έχουν δοθεί τα αναλογούντα ποσά σε **1822 άτομα**. Ποσά τα οποία ανέρχονται σε **1.949.691,89 €**.

Διάγραμμα 4.2:
Κατάσταση αιτήσεων

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος των Δικαιούχων ήταν άνδρες (σε ποσοστό 68%) το οποίο μπορεί να εξηγηθεί με την παραδοχή ότι για κάθε οικογένεια την αίτηση την κάνει ο σύζυγος.

Διάγραμμα 4.3:
Κατανομή αιτήσεων κατά φύλο

Πλέον της χρηματοδοτικής ενίσχυσης ένα πολύ μεγάλο μέρος των δικαιούχων (2.500 άτομα) ωφελήθηκε από ένα πλέγμα κοινωνικών υπηρεσιών, όπως:

- το κοινωνικό τιμολόγιο της ΔΕΗ,
- ΔΕΥΑΜ,
- του Κοινωνικού Παντοπωλείου,
- της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης,
- της επανακατάρτισης με τελικό στόχο την επανένταξη στην αγορά εργασίας.

Η υλοποίησή του ΕΕΕ μέχρι σήμερα, απέδειξε ότι αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο κοινωνικής πρόνοιας και πολιτικής για την προστασία των αδύναμων, για την καταπολέμηση της φτώχειας και για την επανένταξη όσων κινδυνεύουν με αποκλεισμό.

4.2. Ποιοτικά στοιχεία εφαρμογής Ε.Ε.Ε.

4.2.1. Αποτύπωση συμπερασμάτων από συνεντεύξεις με αρμόδια στελέχη και υπαλλήλους του Δήμου Μεσολογγίου

Διαδικασία συλλογής, καταχώρησης Αιτήσεων και επαλήθευσης στοιχείων

Σύμφωνα με στελέχη του δήμου από τα οποία πάρθηκε συνέντευξη ο αριθμός των ατόμων που εκδήλωσαν ενδιαφέρον ζητώντας να ενημερωθούν για το πρόγραμμα αλλά τελικά δεν υπέβαλαν αίτηση ανήλθε στα 2.500.

Το Υπουργείο Εργασίας δεν έστειλε εγκαίρως επαρκές υλικό πληροφόρησης (φυλλάδια, πόστερ) για την προώθηση του προγράμματος στους πολίτες/ δυνητικούς δικαιούχους του Δήμου με αποτέλεσμα να μην ενημερωθεί για την πράξη το σύνολο του πληθυσμού. Ο Δήμος από την πλευρά του έκανε προσπάθειες για τη δημοσιοποίηση του προγράμματος και την ενημέρωση / προσέλκυση ωφελούμενων (πχ μέσω αξιοποίησης του τοπικού τύπου), αλλά εκτιμάται ότι η δημοσιοποίηση του προγράμματος έγινε από τους δυνητικά ωφελούμενους ενδιαφερόμενους (mouth to mouth).

Μόνο ένα μικρό ποσοστό των ατόμων (νοικοκυριών) που υπέβαλαν αίτηση για υπαγωγή στο πρόγραμμα ζήτησαν τη συνδρομή του προσωπικού του δήμου (ΚΕΠ και Κοινωνική Υπηρεσία. Το ποσοστό αυτό εκτιμήθηκε από τα στελέχη του Δήμου στο μόλις 20%. Το μεγαλύτερο ποσοστό των αιτούντων (εκτιμάται στο 80%) κατέφυγε σε λογιστή και ζήτησε βοήθεια για να συμπληρώσει την αίτηση.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί ότι η εκτίμηση των υπαλλήλων του Δήμου είναι ότι η εμπλοκή των λογιστών στην όλη διαδικασία δημιούργησε επιπρόσθετα προβλήματα. Τα προβλήματα αυτά εστιάστηκαν κυρίως στα εξής:

- θέματα που αφορούν το έντυπο Α21,
- Φιλοξενία,
- κινητή ακίνητη περιουσία,
- προνοιακά επιδόματα,
- Διπλές υποβολές.

Επιπλέον η γενική εκτίμηση ήταν ότι η Φόρμα Αίτησης δεν ήταν επαρκώς κατανοητή από τους αιτούντες και οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονταν σε αυτή δυσκόλεψαν πολύ τους αιτούντες. Τα σημαντικότερα προβλήματα / δυσκολίες παρουσιάστηκαν στη συμπλήρωση των γενικών στοιχείων αλλά και στα επιπλέον ζητούμενα στοιχεία όπως για παράδειγμα τα επιπλέον

κριτήρια για φιλοξενούμενους, και για τα στοιχεία του εισοδήματος.

Επίσης προβλήματα παρουσιάστηκαν και με το **Πληροφοριακό σύστημα** (διαδικτυακή πλατφόρμα) κατά την παραλαβή των αιτήσεων, με κύρια θέματα την πολυπλοκότητα στην διαδικασία επιβεβαίωσης και εμφάνισης της αίτησης του ενδιαφερόμενου.

Για τη βελτίωση του πληροφοριακού συστήματος / Διαδικτυακής Πλατφόρμας προκειμένου να υποστηριχθεί η διαδικασία επαλήθευσης των στοιχείων έγιναν οι εξής προτάσεις:

- Αλλαγή τρόπου επιβεβαίωσης των στοιχείων των ωφελουμένων,
- Διασταύρωση των εισοδηματικών και περιουσιακών στοιχείων μέσω των συστημάτων ελέγχου του Υπουργείου Οικονομικών.

Αν και οι υπάλληλοι δεν γνώριζαν τον ακριβή αριθμό των αιτήσεων που παραλήφθηκαν από το Δήμο εκτιμούν ότι ο αριθμός ήταν σημαντικά μικρότερος από τον αναμενόμενο καθώς η διαδικασία υποβολής αιτήσεων δεν έδωσε την ευκαιρία σε κάθε επιλέξιμο πολίτη να υποβάλει αίτηση. Οι βασικές πληθυσμιακές ομάδες που εκτιμάται ότι αποκλείστηκαν είναι οι εξής:

- Η ομάδα Φιλοξενούμενων ατόμων, και
- Η πληθυσμιακή ομάδα των ανασφαλιστών.

Οι 3 βασικοί λόγοι που οδήγησαν στον αποκλεισμό αυτό ήταν οι εξής:

- Έλλειψη απαιτούμενων εγγράφων
- Μη λήψη πληροφοριών
- Αδυναμία συμπλήρωσης της φόρμας αίτησης

Η διαδικασία επαλήθευσης των στοιχείων των αιτούντων ήταν μια επίπονη και χρονοβόρα διαδικασία που συνάντησε πολλά προβλήματα που δεν είχαν προβλεφθεί στον αρχικό σχεδιασμό. Τα βασικά πεδία της αίτησης, τα οποία έπρεπε να επαληθευτούν και τα πλέον προβληματικά στον έλεγχο στοιχεία από το δήμο ήταν τα εξής:

- Γενικά στοιχεία αίτησης
- Στοιχεία περιουσίας,
- Στοιχεία φιλοξενίας.

Σε πάρα πολλές περιπτώσεις απαιτήθηκε να δοθούν επεξηγήσεις για τα δικαιολογητικά ενώ οι οδηγίες που δίνονταν από το Υπουργείο Εργασίας ήταν ελλιπείς. Επιπλέον, οι πληθυσμιακές ομάδες των αλλοδαπών και των Ρομά αντιμετώπισαν τη μεγαλύτερη δυσκολία κατά τη

συλλογή και παροχή των απαιτούμενων εγγράφων προς επαλήθευση στον Δήμο (κυρίως στο πεδίο της τεκμηρίωσης της φιλοξενίας). Πλέον αυτών δυσκολία στην συλλογή και παροχή των απαιτούμενων εγγράφων στο Δήμο αντιμετώπισαν οι ηλικιωμένοι.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η επαλήθευση του καθεστώτος διαμονής δεν έγινε για το σύνολο των αιτούντων, αλλά για το μεγαλύτερο ποσοστό τους (περίπου 80%). Η επαλήθευση κρίθηκε αναγκαία και έγινε με κατ' οίκον επισκέψεις / κοινωνική έρευνα μεταξύ των αιτούντων ή/και δικαιούχων αν και δε δόθηκε καθοδήγηση από τη Ομάδα Διοίκησης Έργου του Υπουργείου για τον τρόπο και το χρόνο διεξαγωγής των κατ' οίκον επισκέψεων / κοινωνικής έρευνας. Πλήρης φάκελος υπάρχει ουσιαστικά για τους αιτούντες που έχουν ως μόνιμη κατοικία το Δήμο.

Δικαιούχοι

Παρατηρώντας τους δικαιούχους που έχουν επιλεγεί προς πληρωμή στο Δήμο εκτιμάται ότι δεν αντιπροσωπεύουν γενικά τις πιο ευπαθείς/φτωχές οικογένειες στο Δήμο σας, με τη μεγαλύτερη στρέβλωση να προκαλείται από το φαινόμενο της ανασφάλιστης εργασίας.

Σημαντικά προβλήματα παρουσιάστηκαν και στη φάση των πληρωμών με πλέον συνηθισμένο το λανθασμένο αριθμό IBAN.

Η πλειοψηφία των αιτούντων και δικαιούχων επέλεξε είτε την επιτόπια επίσκεψη είτε την τηλεφωνική επικοινωνία για Επικοινωνία, Καταγγελίες και Προσφυγές ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των Δικαιούχων προσήλθε στο Δήμο για να μάθει (ή να επιβεβαιώσει) την ένταξή του στο πρόγραμμα. Δυστυχώς σε πολλές περιπτώσεις η ενημέρωση των δικαιούχων ήταν ελλιπής καθώς δεν υπήρχε το απαραίτητο ανθρώπινο δυναμικό αλλά ούτε και η σχετική ενημέρωση από την αρμόδια Ομάδα Έργου.

Οι συνηθέστερες αιτίες διαμαρτυρίας από τους Αιτούντες Δικαιούχους είναι η καθυστέρηση στη διασταύρωση των στοιχείων αλλά και οι καθυστερήσεις στις πληρωμές.

Όπως είναι γνωστό δύο από τους βασικούς στόχους του προγράμματος πλέον της εισοδηματικής ενίσχυσης ήταν η «κοινωνική ένταξη» των δικαιούχων νοικοκυριών και η επανένταξή τους στην αγορά εργασίας. Στόχος ήταν να επιτευχθεί η «κοινωνική ένταξη» μέσω της παροχής στους δικαιούχους συνοδευτικών υπηρεσιών και άλλων υπηρεσιών και προγραμμάτων κοινωνικής αρωγής. Για τον λόγο αυτό επιδιώχθηκε και προωθήθηκε η κοινωνική ενσωμάτωση ως επιπρόσθετη υπηρεσία στους δικαιούχους του προγράμματος κυρίως μέσω πληροφόρησης και διασύνδεσης (*ΟΑΕΔ, Υπηρεσίες Δήμου, Ασφαλιστικά Ταμεία, ΕΥΔΑΠ*). Ενδεικτικά προγράμματα (κοινωνικά) στα οποία παραπέμφθηκαν οι Δικαιούχοι και

εκτίμηση του πλήθους αυτών ανά πρόγραμμα παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 4.1:
Ενδεικτικά προγράμματα (κοινωνικά) στα οποία παραπέμφθηκαν οι Δικαιούχοι και εκτίμηση του πλήθους αυτών ανά πρόγραμμα

Κοινωνικά Προγράμματα	Πλήθος
Ενημέρωση, πληροφόρηση και ατομική συμβουλευτική υποστήριξη των δικαιούχων της εισοδηματικής ενίσχυσης ή/και των μελών της οικογένειάς τους.	4.500
Παραπομπή και ένταξη σε δομές και υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας και υποστήριξης	200
Χορήγηση βιβλιαρίου ανασφαλιστού (στην περίπτωση που δεν δικαιούται παροχές υγείας για οποιοδήποτε λόγο)	20
Κοινωνικό Οικιακό Τιμολόγιο της ΔΕΗ	50
Κοινωνικό τιμολόγιο ΔΕΥΑΜ	50
Κοινωνικό τιμολόγιο Δήμων και Δημοτικών Επιχειρήσεων	10
Χορήγηση επιδόματος θέρμανσης	-
Ένταξη σε πρόγραμμα Κοινωνικού Παντοπωλείου	100
Ένταξη στα προγράμματα που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας για τους Άπορους (FEAD)	ΟΧΙ
Ένταξη σε άλλα προγράμματα αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού	ΟΧΙ

Επιπλέον, προωθήθηκε η επανένταξη στην αγορά εργασίας ως επιπρόσθετη υπηρεσία στους δικαιούχους του προγράμματος κυρίως μέσω διασύνδεσης αυτών με τον ΟΑΕΔ. Η επιλογή των Δικαιούχων που προωθούνται στην εργασιακή επανένταξη γίνονταν βάση των στοιχείων των αιτήσεων.

Πίνακας 4.2:
Ενδεικτικές Υπηρεσίες Ένταξης

Υπηρεσίες Ένταξης	
Νέες Θέσεις Εργασίας-κάλυψη προτεινόμενης θέσης εργασίας στον ιδιωτικό τομέα	-
Προγράμματα κοινωφελούς εργασίας	ΝΑΙ
Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης	-
Προγράμματα πρακτικής άσκησης και απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας	ΝΑΙ
Ένταξη ή επανένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα	ΝΑΙ
Προγράμματα συμβουλευτικής, κατάρτισης και προώθησης στην εργασία προσαρμοσμένα στις ανάγκες των ενταγμένων στο πρόγραμμα , οι οποίοι δύνανται να εργαστούν.	ΝΑΙ

Στον τομέα των συνοδευτικών δράσεων και ιδιαίτερα στην επανένταξη στην αγορά εργασίας κρίνεται ότι θα ήταν πολύ χρήσιμη η υποστήριξη / ενημέρωση από το Υπουργείο ή από άλλους φορείς διοίκησης για να αρχίσει η διασύνδεση των δικαιούχων με τις συμπληρωματικές υπηρεσίες (για την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης και επανένταξης). Ενδεικτικά αναφέρονται:

Πίνακας 4.3:
Απαιτήσεις υποστήριξης / ενημέρωσης από το Υπουργείο ή από άλλους φορείς διοίκησης για να αρχίσει η διασύνδεση των δικαιούχων με τις συμπληρωματικές υπηρεσίες

Υπηρεσίες Ένταξης	Ανάγκη Υποστήριξης από	Είδος Αναγκαίας Υποστήριξης
Νέες Θέσεις Εργασίας-κάλυψη προτεινόμενης θέσης εργασίας στον ιδιωτικό τομέα	ΟΑΕΔ	ενημέρωση
Προγράμματα κοινωφελούς εργασίας	ΔΗΜΟΣ- ΟΑΕΔ	ενημέρωση
Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης	ΣΧΟΛΕΣ ΟΑΕΔ	ενημέρωση
Προγράμματα πρακτικής άσκησης και απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας	ΔΗΜΟΣ	ενημέρωση

Υπηρεσίες Ένταξης	Ανάγκη Υποστήριξης από	Είδος Αναγκαίας Υποστήριξης
Ένταξη ή επανένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα	ΣΧΟΛΕΙΑ	ενημέρωση
Προγράμματα συμβουλευτικής, κατάρτισης και προώθησης στην εργασία προσαρμοσμένα στις ανάγκες των ενταγμένων στο πρόγραμμα , οι οποίοι δύνανται να εργαστούν.	ΔΗΜΟΣ-ΚΕΝΤΡΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ	ενημέρωση

Πλέον των συνεντεύξεων με τους υπαλλήλους που εμπλέχθηκαν με την υλοποίηση του πιλοτικού προγράμματος, πραγματοποιήθηκε συνέντευξη με την Προϊσταμένη των Κοινωνικών Υπηρεσιών του Δήμου Μεσολογγίου, κα Ζαΐμη Ευστρατία, σχετικά με τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν κατά την εφαρμογή του Μέτρου, τη συνεργασία με τους δικαιούχους και κατάρτιση προτάσεων σχετικά με τη βελτίωση της διαδικασίας. Αναλυτικότερα:

Ποια ήταν τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίσατε κατά την εφαρμογή του Μέτρου;

1. Τα κυριότερα προβλήματα κατά την εφαρμογή του ΕΚΕ αφορούσαν:
  - Τη συμπλήρωση της αίτησης. Απαιτούσε πολλά στοιχεία καταγραφής και διασταύρωσης αυτών .
  - Πολυπλοκότητα στην διαδικασία επιβεβαίωσης των αιτούντων.
  - Διασταύρωση περιουσιακών στοιχείων και ελέγχου μέσω TAXIS από το Υπουργείο Οικονομικών.
  - Διασταύρωση στοιχείων περιουσίας και εισοδήματος αλλοδαπών από την Χώρα τους.
  - Έλλειψη σύνδεσης του προγράμματος με άλλες δομές του Κράτους, όπως ΟΑΕΔ, προγράμματα κοινωφελούς εργασίας, για προώθηση στην απασχόληση.

Η συνεργασία με τους δικαιούχους ήταν αρμονική και ποια η στάση των λογιστών;

2. Ως υπηρεσία αρχικά αντιμετωπίσαμε προβλήματα κατά την υποβολή της αίτησης των αιτούντων, λόγω συμπλήρωσης πολλών κριτηρίων και στην πορεία της εξέλιξης του προγράμματος υπήρξαν θέματα διασταύρωσης των περιουσιακών και εισοδηματικών κριτηρίων, μετά από έλεγχο του TAXIS.
  - Τα άτομα και οι οικογένειες που κρίθηκαν δικαιούχοι μας δήλωναν τα παράπονά τους διότι δεν ήταν τακτική η πληρωμή τους κάθε μήνα και ως

υπηρεσία δεν είχαμε την ενημέρωση σχετικά με την πληρωμή του ΕΚΕ, για να μπορούμε να τους προσφέρουμε έγκυρη πληροφόρηση.

- Με τους λογιστές υπήρξαν προβλήματα διότι για να εξυπηρετήσουν τους πελάτες τους, προχωρούσαν στην διαδικασία καταχώρησης της αίτησης, χωρίς να εμπίπτουν στα κριτήρια της εγκυκλίου, με αποτέλεσμα να απορριφθούν οι αιτήσεις και να δημιουργηθούν εντάσεις, τόσο με τους λογιστές, όσο και με τους υπαλλήλους.

Τι θα προτείνατε όσον αφορά τη βελτίωση της διαδικασίας;

3. Με βάση την όλη διαδικασία της υλοποίησης του προγράμματος ΕΚΕ θεωρούμε ότι για την καλύτερη και βέλτιστη αξιοποίηση του προγράμματος απαιτείται:
  - Η φόρμα αίτησης και οι ερωτήσεις να είναι πιο κατανοητή από τους αιτούντες.
  - Η διασταύρωση των εισοδηματικών και περιουσιακών στοιχείων να γίνεται μέσω των συστημάτων ελέγχου του Υπουργείου Οικονομικών.
  - Σύνδεση του προγράμματος με άλλες παροχές όπως ΟΑΕΔ, Κοινωνική Ασφάλιση, Κοινωνική Ένταξη, που προσφέρουν στους δικαιούχους απασχόληση και κοινωνική ένταξη.
  - Ενημέρωση, είτε σε υλικό πληροφόρησης, είτε με εκθέσεις παρακολούθησης σχετικά με την υλοποίηση του προγράμματος, από την ομάδα διαχείρισης του έργου, διότι η ενημέρωση οφειλόταν στις φιλότιμες προσπάθειες των υπαλλήλων σε συνεργασία με τους άλλους υπαλλήλους των πιλοτικών δήμων.

4.2.2. Αποτελέσματα από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων.

Στο πλαίσιο εκπόνησης της Εργασίας και για την καταγραφή των απόψεων των δικαιούχων της Πιλοτικής εφαρμογής του μέτρου Ε.Ε.Ε. στον Δήμο Μεσολογγίου κρίθηκε απαραίτητη η συλλογή και επεξεργασία στοιχείων σχετικά με την αποτελεσματικότητα εφαρμογής του Μέτρου (πιλοτική εφαρμογή) Ε.Ε.Ε. αλλά και της επιρροής του μέτρου σε διάφορες πτυχές της καθημερινότητας των Δικαιούχων. Η συλλογή στοιχείων έγινε μέσω ερωτηματολογίων τα οποία διανεμήθηκαν σε Δικαιούχους που είχαν συμμετάσχει στην πιλοτική εφαρμογή του Μέτρου (σχέδιο ερωτηματολογίου περιλαμβάνεται στο Παράρτημα 1). Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 10 ερωτήσεις στις οποίες οι δικαιούχοι απάντησαν σχετικά με την κάλυψη ή μη του ερωτήματος, αλλά και τον βαθμό που θεωρούν ότι καλύπτεται το ερώτημα βαθμολογώντας σε δεκαβάθμια κλίμακα (1 έως 10, όπου 1 καθόλου κάλυψη και 10 πλήρης κάλυψη ερωτήματος). Οι ερωτήσεις ήταν οι εξής:

- Το εισόδημά σας καλύπτει τις βασικές ανάγκες διατροφής, ένδυσης, κατοικίας;
- Η Ιατρική – Υγειονομική σας Περίθαλψη καλύπτεται επαρκώς;
- Αντιμετωπίζονται επαρκώς οι ανάγκες εκπαίδευσης των μελών της οικογένειάς σας;
- Οι κοινωνικές σας σχέσεις έχουν επηρεαστεί από την οικονομική σας κατάσταση και σε τι βαθμό ;
- Πιστεύετε πως το συγκεκριμένο πρόγραμμα δίνει λύση στα οικονομικά προβλήματα και σε τι βαθμό ;
- Το Ε.Ε.Ε., όπως εφαρμόζεται, βοηθάει στην αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού;
- Ποιες είναι οι προτάσεις σας για μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού;(χωρίς βαθμολόγηση)
- Οι υπάρχουσες δομές του Δήμου ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις σας , όσον αφορά στην εφαρμογή του μέτρου ;
- Η πληροφόρησή σας και η γενικότερη υλοποίηση του μέτρου, μέσω του Δήμου κρίνεται ικανοποιητική ;
- Πιστεύετε πως η εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος , βελτίωσε την ποιότητα ζωής σας ;

Συγκεκριμένα 15 δικαιούχοι ανταποκρίθηκαν και συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο και τα στοιχεία από την επεξεργασία τους παρουσιάζονται παρακάτω.

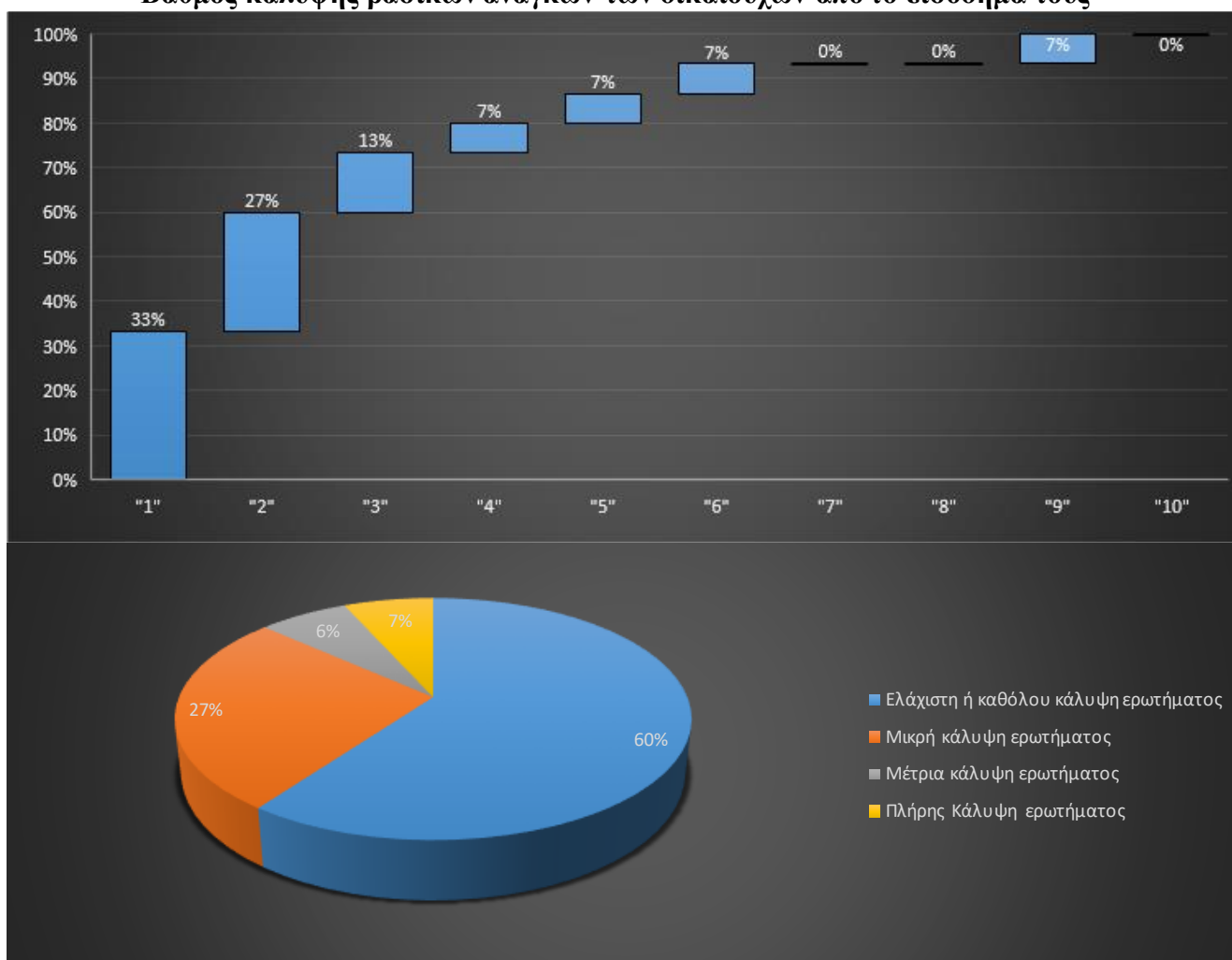
Βαθμός κάλυψης βασικών αναγκών των δικαιούχων από το εισόδημά τους (βασικές ανάγκες διατροφής , ένδυσης , κατοικίας)

Από την επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων ως προς το συγκεκριμένο κριτήριο καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα / αποτελέσματα:

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (60%) δηλώνει ότι καλύπτει ελάχιστα ή καθόλου τις βασικές ανάγκες του με το εισόδημά του, ενώ μικρή κάλυψη των βασικών αναγκών δηλώνει το 27% των ερωτηθέντων. Μέτρια κάλυψη και πλήρη κάλυψη των βασικών δηλώνει αθροιστικά μόλις το 13% των ερωτηθέντων.

Εντύπωση προκαλεί ότι το 87% των ερωτηθέντων ουσιαστικά δηλώνει ότι το εισόδημά του δεν αρκεί για να καλύψει τις βασικές του ανάγκες (διατροφής, ένδυσης, κατοικίας, κλπ). Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται συνδυαστικά στο επόμενο διάγραμμα:

Διάγραμμα 4.4:
Βαθμός κάλυψης βασικών αναγκών των δικαιούχων από το εισόδημά τους

Βαθμός κάλυψης Ιατρικής – Υγειονομικής Περίθαλψης

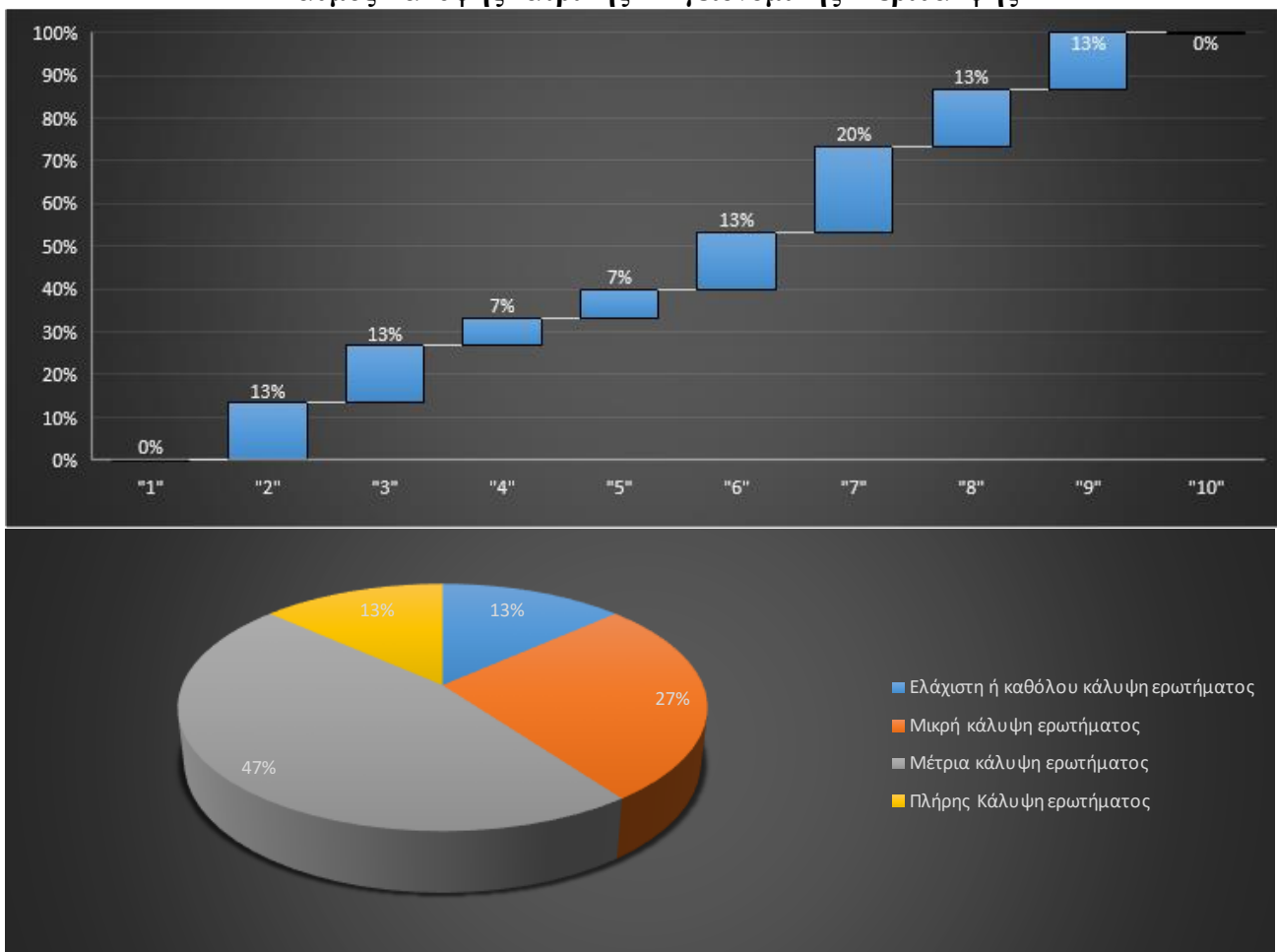
Από την επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων ως προς το συγκεκριμένο κριτήριο καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα / αποτελέσματα:

Το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνει ότι καλύπτει ελάχιστα ή καθόλου τις ανάγκες Ιατρικής – Υγειονομικής Περίθαλψης είναι μικρό (13%), ενώ μικρή κάλυψη δηλώνει το 27% των ερωτηθέντων. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων δηλώνει μέτρια κάλυψη (47%), ενώ πλήρη ιατροφαρμακευτική κάλυψη δηλώνει το 13% των ερωτηθέντων.

Από τα παραπάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι ανάγκες Ιατρικής – Υγειονομικής Περίθαλψης στο Δήμο καλύπτονται επαρκώς.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται συνδυαστικά στο επόμενο διάγραμμα:

Διάγραμμα 4.5:
Βαθμός κάλυψης Ιατρικής – Υγειονομικής Περίθαλψης

Βαθμός κάλυψης αναγκών εκπαίδευσης των μελών της οικογένειάς

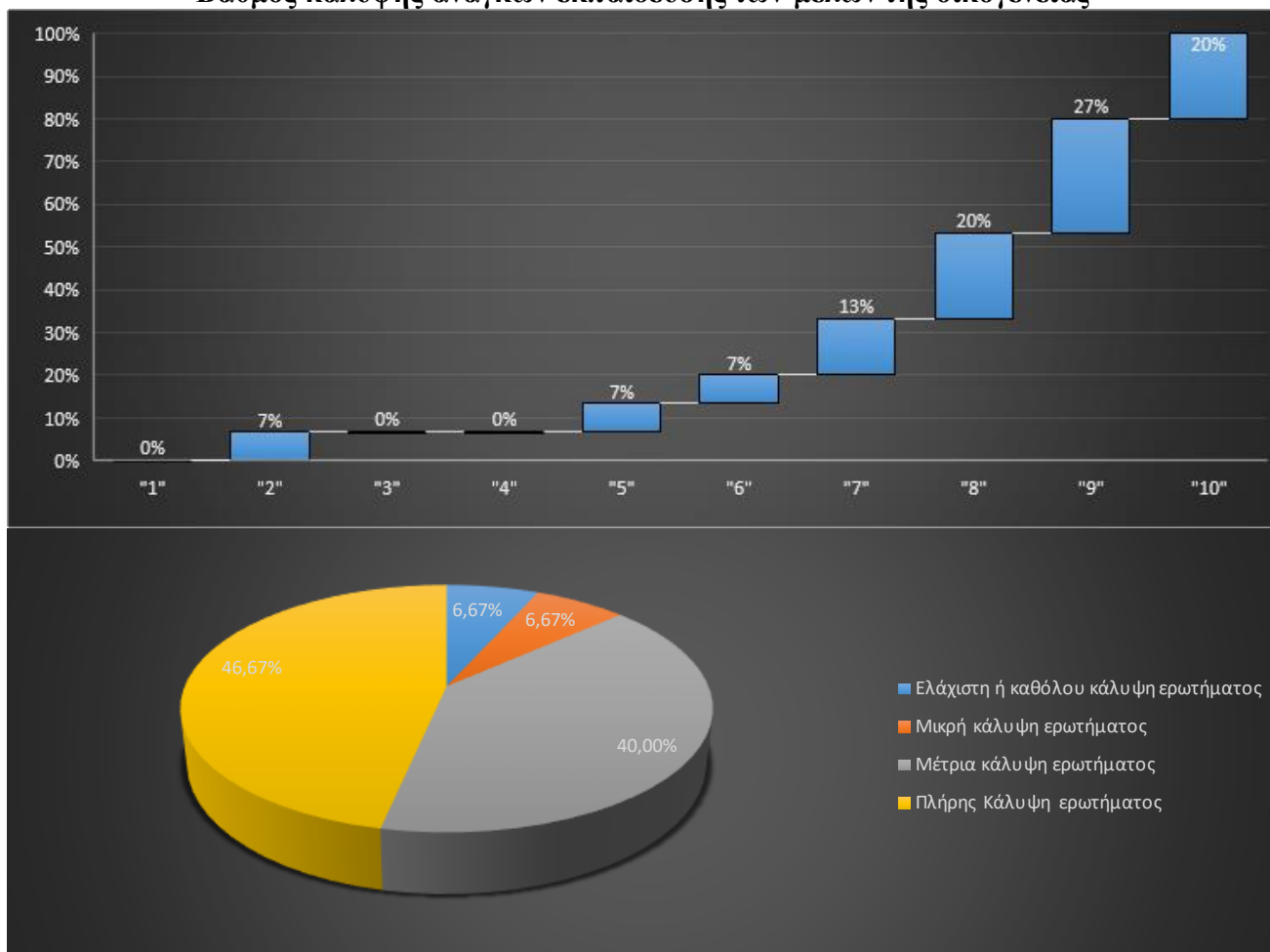
Από την επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων ως προς το συγκεκριμένο κριτήριο καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα / αποτελέσματα:

Το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνει ότι καλύπτει ελάχιστα ή καθόλου τις ανάγκες εκπαίδευσης των μελών της οικογένειάς είναι μικρό (μόλις 7%), ενώ μικρή κάλυψη δηλώνει το 7% των ερωτηθέντων. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων δηλώνει μέτρια κάλυψη (40%), ενώ πλήρη κάλυψη δηλώνει το 47% των ερωτηθέντων.

Από τα παραπάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι ανάγκες εκπαίδευσης των μελών της οικογένειάς στο Δήμο καλύπτονται επαρκώς (87% των ερωτηθέντων).

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται συνδυαστικά στο επόμενο διάγραμμα:

Διάγραμμα 4.6:
Βαθμός κάλυψης αναγκών εκπαίδευσης των μελών της οικογένειάς

Βαθμός (αρνητικής) επιρροής της κακής οικονομικής κατάστασης στις κοινωνικές σχέσεις .

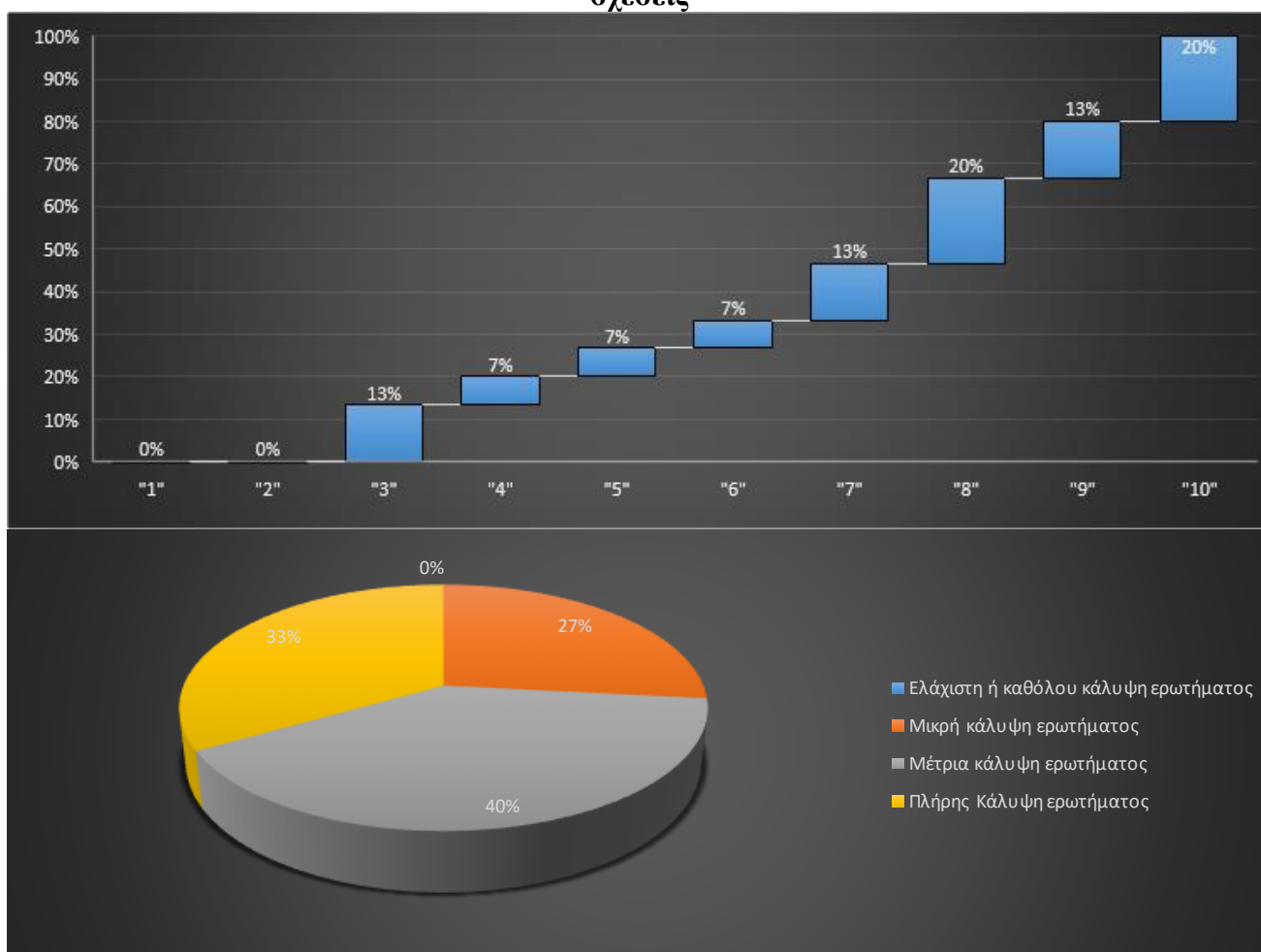
Από την επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων ως προς το συγκεκριμένο κριτήριο καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα / αποτελέσματα:

Από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων εξάγεται το συμπέρασμα ότι η κακή οικονομική κατάσταση έχει επιβαρύνει τις κοινωνικές σχέσεις των ερωτηθέντων (αθροιστικά σε ποσοστό 73%).

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται συνδυαστικά στο επόμενο διάγραμμα:

Διάγραμμα 4.7:

Βαθμός (αρνητικής) επιρροής της κακής οικονομικής κατάστασης στις κοινωνικές σχέσεις

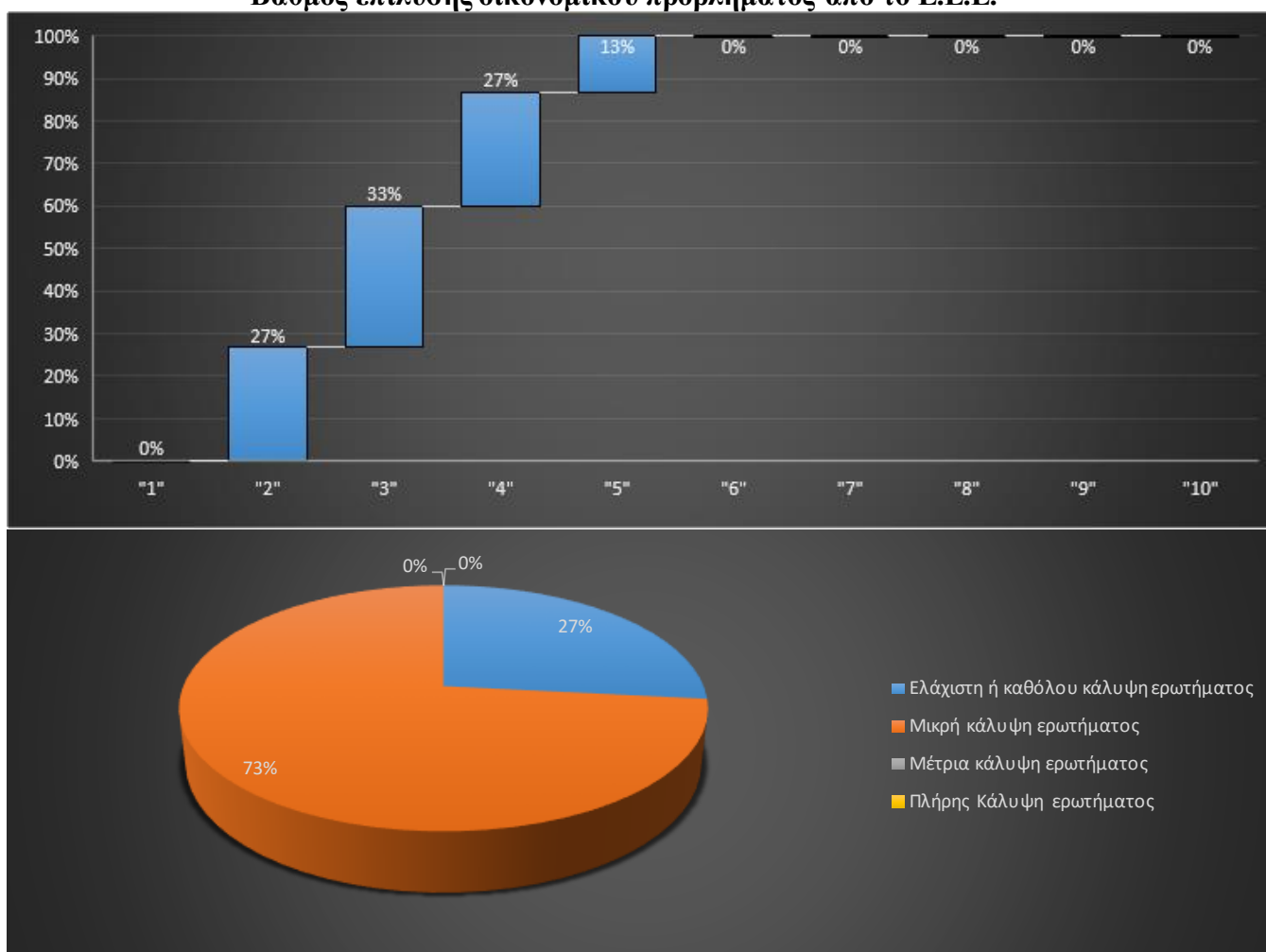

Βαθμός επίλυσης οικονομικού προβλήματος από το Ε.Ε.Ε.

Από την επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων ως προς το συγκεκριμένο κριτήριο καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα / αποτελέσματα:

Το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνει ότι η εισοδηματική ενίσχυση που έλαβε από την πιλοτική εφαρμογή του Ε.Ε.Ε. βελτίωσε σημαντικά ή επίλυσε πλήρως το οικονομικό του πρόβλημα είναι μηδενικό, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό (73%) δηλώνει ότι συνεισέφερε σε μικρό βαθμό. Επίσης ένα ποσοστό 27% δηλώνει ότι το οικονομικό του πρόβλημα δεν λύθηκε καθόλου.

Διάγραμμα 4.8:
Βαθμός επίλυσης οικονομικού προβλήματος από το Ε.Ε.Ε.

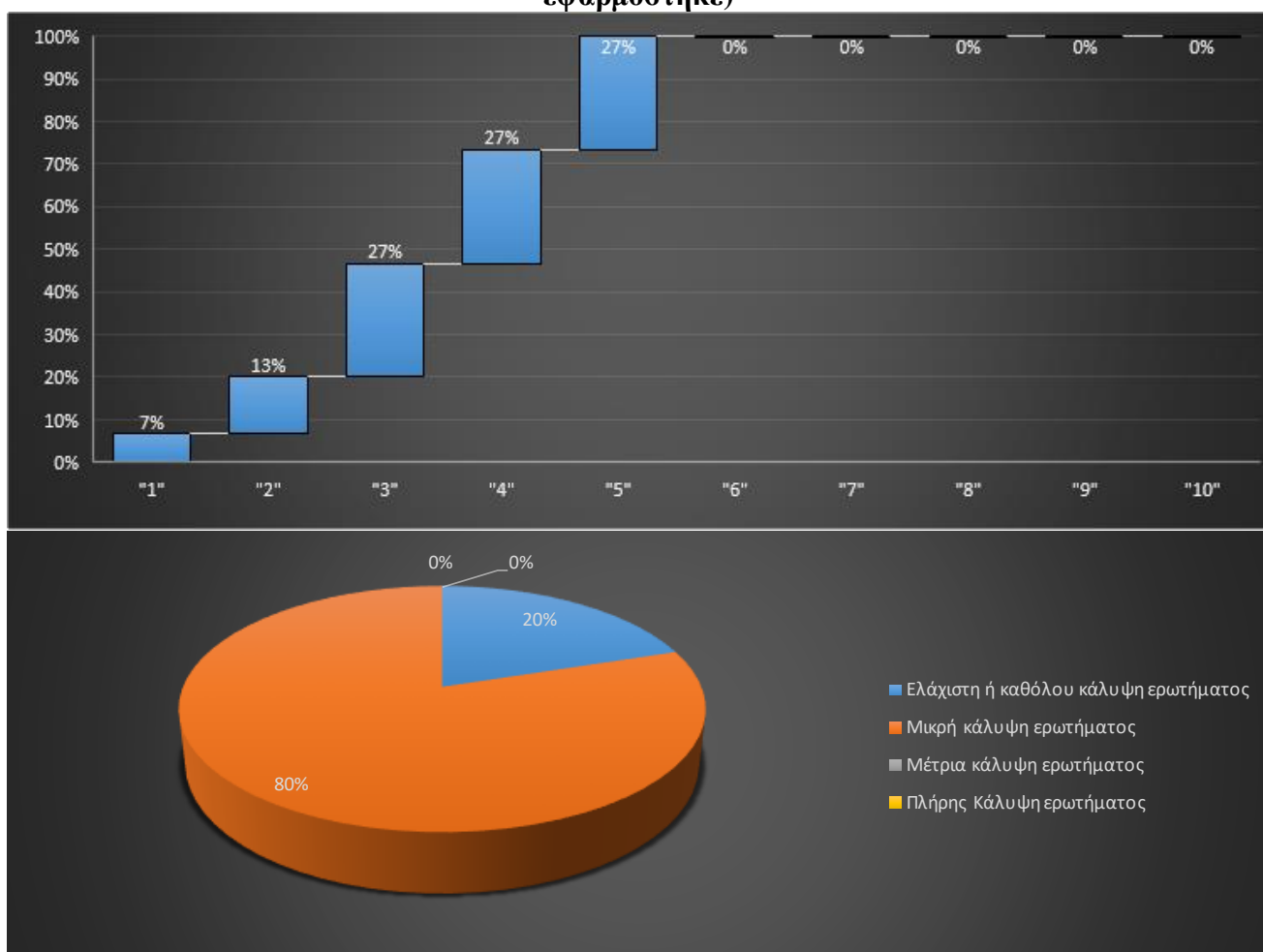
Βαθμός επιρροής του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού από Ε.Ε.Ε. (όπως εφαρμόστηκε)

Από την επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων ως προς το συγκεκριμένο κριτήριο καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα / αποτελέσματα:

Το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνει ότι το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού μειώθηκε σημαντικά από την πιλοτική εφαρμογή του μέτρου Ε.Ε.Ε. είναι μηδενικό (0%), ενώ μόνο το μεγαλύτερο ποσοστό (80%) δηλώνει ότι το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού βελτιώθηκε σε μικρό βαθμό. Ένα μικρό ποσοστό των ερωτηθέντων, της τάξης του 20%, δηλώνει ότι το φαινόμενο επηρεάστηκε ελάχιστα ή καθόλου από την πιλοτική εφαρμογή του μέτρου.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται συνδυαστικά στο επόμενο διάγραμμα:

Διάγραμμα 4.9:
Βαθμός επιρροής του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού από Ε.Ε.Ε. (όπως εφαρμόστηκε)

Προτάσεις Δικαιούχων σας για τη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού

- Αύξηση της εισοδηματικής ενίσχυσης
- Έμφαση στα συνοδευτικά μέτρα κοινωνικής ένταξης (με έμφαση στην απασχόληση αλλά και στην κατάρτιση)
- Βελτίωση των κοινωνικών υποδομών του Δήμου (κοινωνικό Παντοπωλείο, Φαρμακείο, συσσίτιο, τράπεζα χρόνου, κλπ)
- Απλοποίηση των γραφειοκρατικών διαδικασιών για τη λήψη των επιδομάτων και των λοιπών κοινωνικών παροχών.

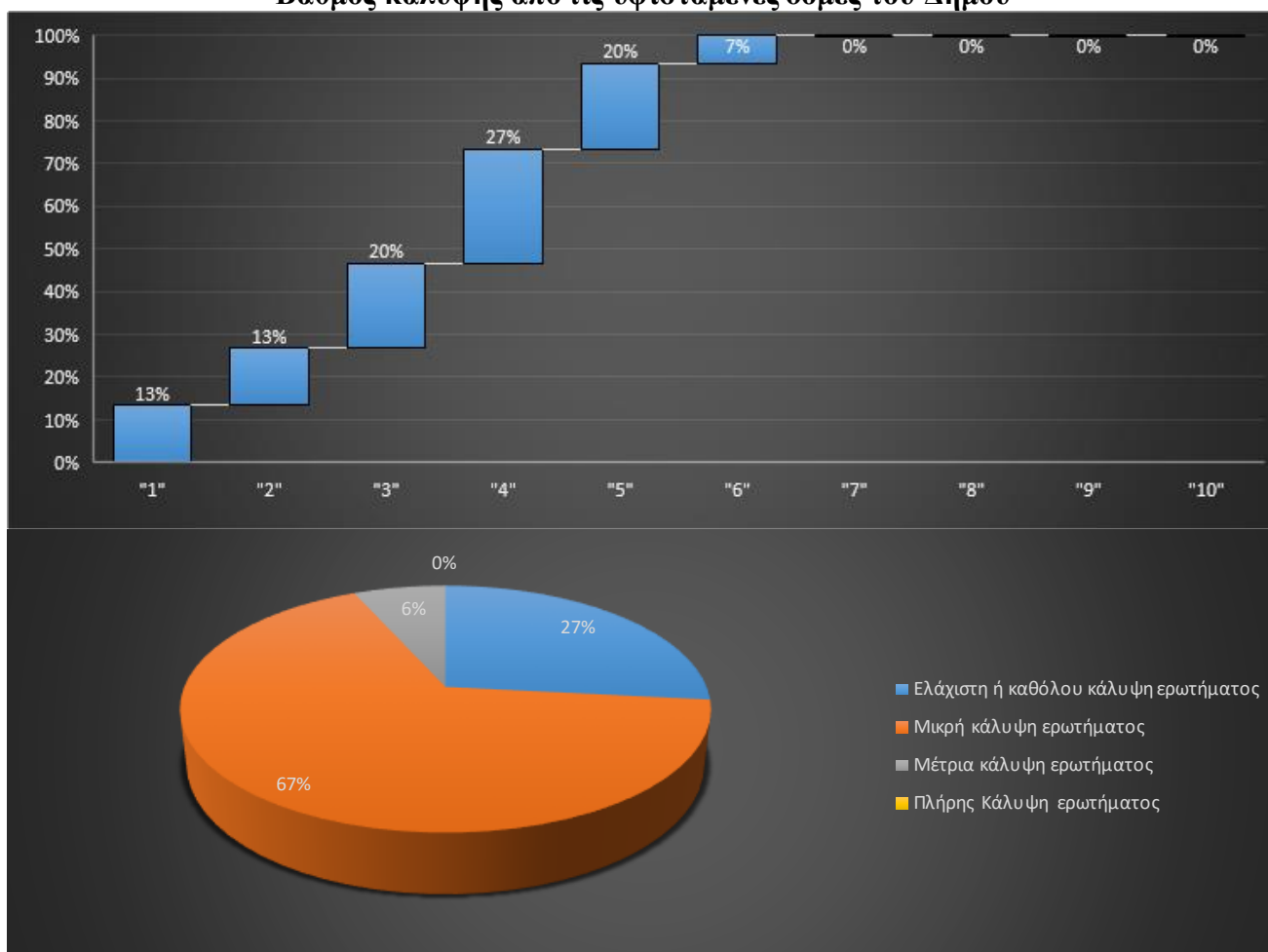
Βαθμός κάλυψης από τις υφιστάμενες δομές του Δήμου.

Από την επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων ως προς το συγκεκριμένο κριτήριο καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα / αποτελέσματα:

Όσον αφορά την κάλυψη των αναγκών των Δικαιούχων από τις κοινωνικές δομές του Δήμου Μεσολογγίου το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων δηλώνει ότι οι ανάγκες τους καλύπτονται σε μικρό βαθμό (67%) ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 27% δηλώνει ότι οι ανάγκες του δεν καλύπτονται καθόλου.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται συνδυαστικά στο επόμενο διάγραμμα:

Διάγραμμα 4.10:
Βαθμός κάλυψης από τις υφιστάμενες δομές του Δήμου

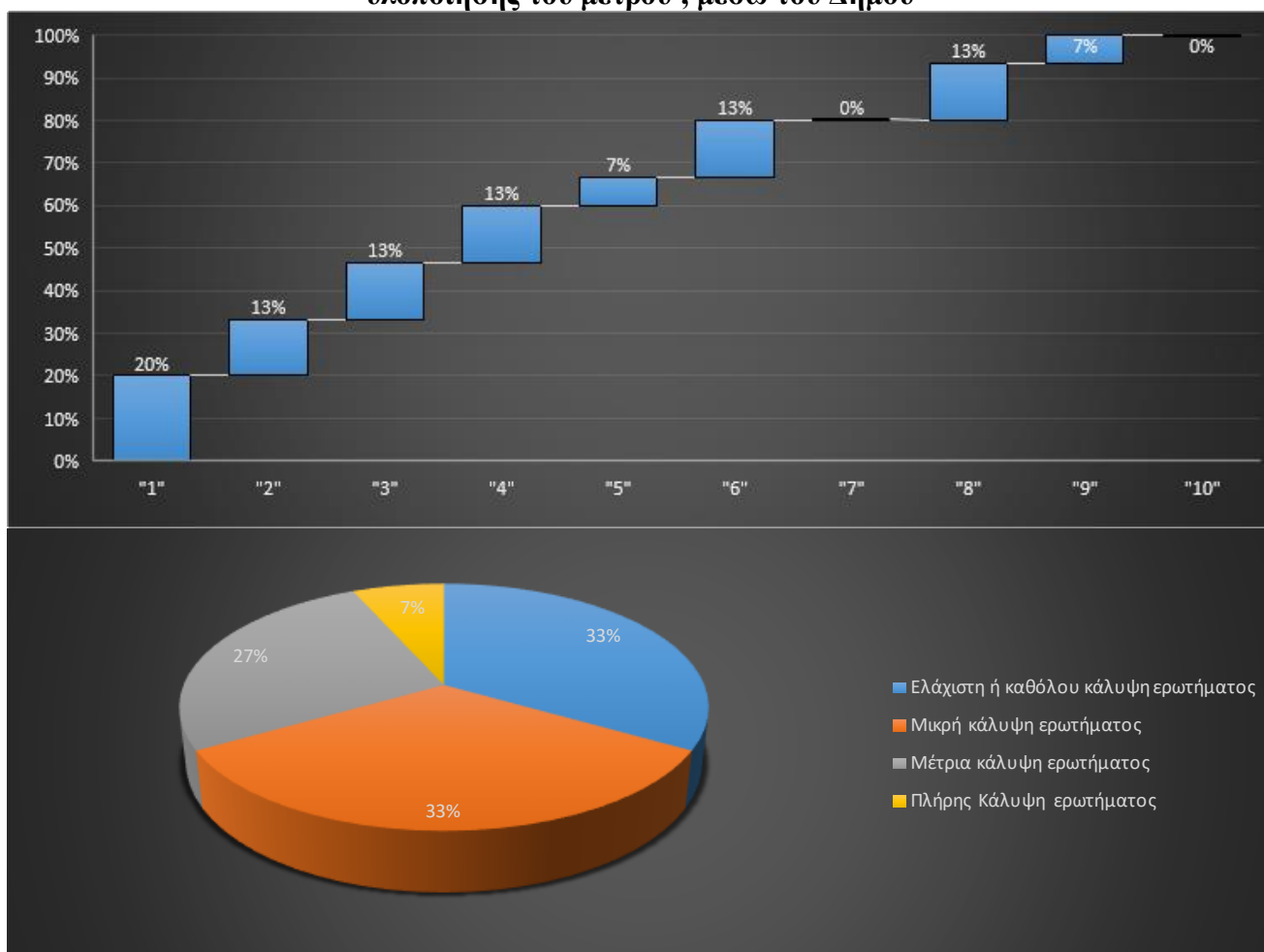

Βαθμός ικανοποίησης από τη διαδικασία ενημέρωσης και γενικότερης υλοποίησης του μέτρου, μέσω του Δήμου.

Από την επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων ως προς το συγκεκριμένο κριτήριο καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα / αποτελέσματα:

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων δηλώνουν μικρή και μέτρια ικανοποίηση από τη διαδικασία ενημέρωσης και της γενικότερης υλοποίησης του μέτρου (60%), ενώ μόλις το 7% δηλώνει πλήρως καλυμμένο. Ένα ποσοστό της τάξης του 33% δηλώνει δυσαρεστημένο από τη διαδικασία ενημέρωσης και γενικότερης υλοποίησης του μέτρου. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται συνδυαστικά στο επόμενο διάγραμμα:

Διάγραμμα 4.11:
Βαθμός ικανοποίησης από την διαδικασία ενημέρωσης και γενικότερης υλοποίησης του μέτρου , μέσω του Δήμου

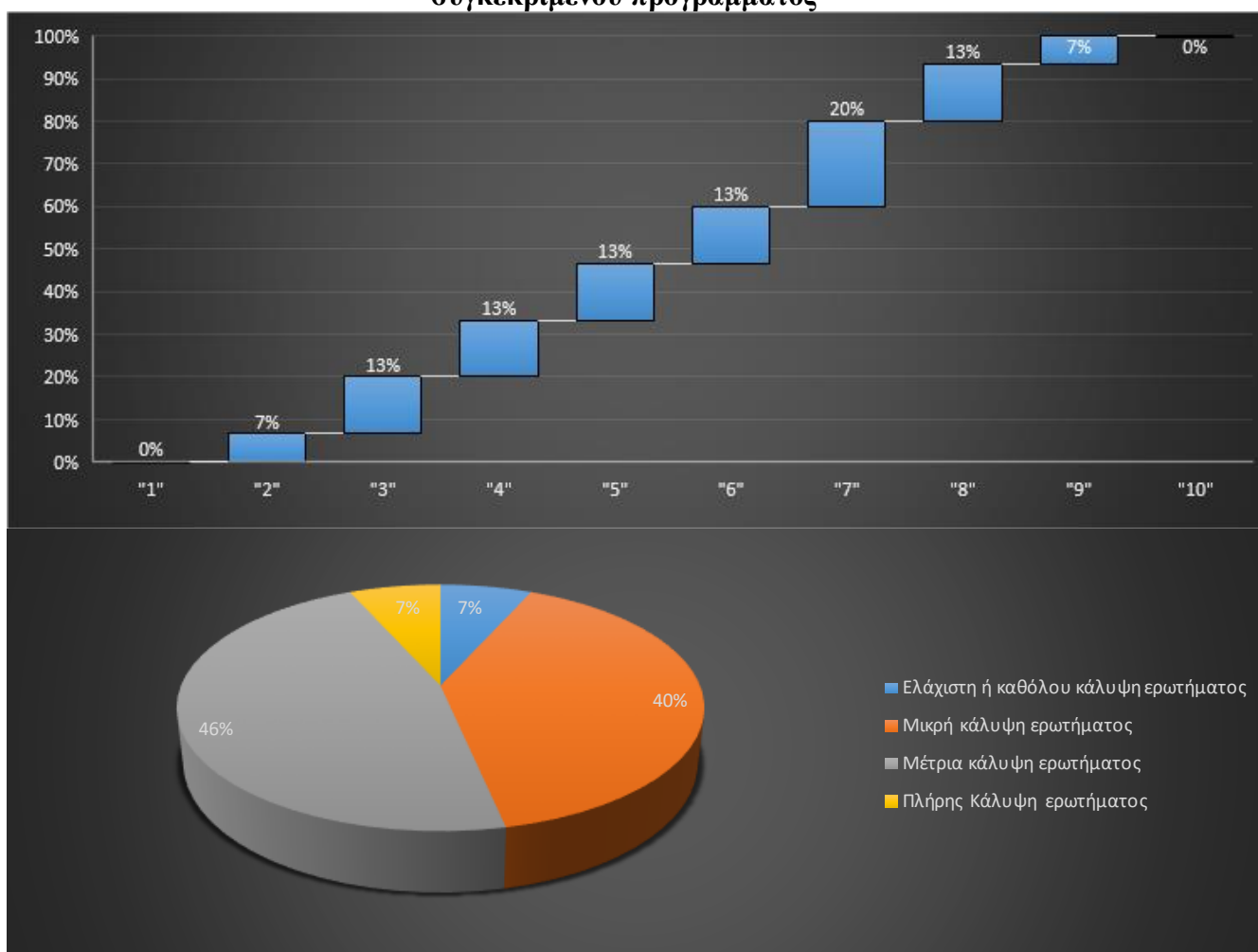
Βαθμός βελτίωσης της ποιότητας ζωής των δικαιούχων από την εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος .

Από την επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων ως προς το συγκεκριμένο κριτήριο καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα / αποτελέσματα:

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (87%) δήλωσε ότι η ποιότητα ζωής του βελτιώθηκε σε μικρό ή μέτριο βαθμό από την πιλοτική εφαρμογή του μέτρου του Ε.Ε.Ε. ενώ ένα μικρό ποσοστό ήταν πολύ αρνητικό δηλώνοντας ότι δεν είχε βελτίωση.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται συνδυαστικά στο επόμενο διάγραμμα:

Διάγραμμα 4.12:
Βαθμός βελτίωσης της ποιότητας ζωής των δικαιούχων από της εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος

5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ / ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ / ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Από την ανάλυση των ανωτέρω καταλήγουμε στα παρακάτω:

- Οι πολιτικές εισοδηματικής ενίσχυσης στην Ευρώπη έχουν αλλάξει και από «παθητικές» μεταβιβαστικές πολιτικές σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (π.χ. επιδόματα) έχουν μετατραπεί σε «ενεργητικές» πολιτικές, που έχουν στόχο την απασχόληση ή καλύτερα την απασχολησιμότητα των ομάδων αυτών και κυρίως την επανένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας. Στην ίδια κατεύθυνση θα πρέπει να κατευθυνθεί και το Ελληνικό Πρόγραμμα.
- Ένα από τα κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα των νέων μέτρων Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (δηλ. εκείνων που εφαρμόστηκαν τα τελευταία 20 χρόνια ή εκείνων που το θεσμικό πλαίσιο τροποποιήθηκε σε αυτή την περίοδο) είναι η προβολή απαιτήσεων που συνδυάζονται με την αποδοχή εκ μέρους του υποψηφίου της συμμετοχής του σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ή της επανεισόδου του στην εργασία ως προϋπόθεση για το χρηματικό επίδομα. Αυτό ίσχυε και στο Πιλοτικό Ελληνικό πρόγραμμα αλλά λόγω της οικονομική συγκυρίας η εφαρμογή του όρου αυτού ήταν δύσκολη καθώς οι θέσεις εργασίας ήταν ελάχιστες λόγω της μεγάλης ανεργίας στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Μεσολογγίου.
- Επίσης θα ήταν αποτελεσματικό να ληφθούν μέτρα για παροχή κινήτρων στους επιχειρηματίες του Δήμου Μεσολογγίου για την πρόσληψη των Δικαιούχων του Ε.Ε.Ε. (πχ κάλυψη εργοδοτικών εισφορών ή μέρους εργατικού κόστους) και η εφαρμογή της απαίτησης να είναι αυστηρή.
- Το δίκτυο κοινωνικής προστασίας του Δήμου Μεσολογγίου για όλους τους πολίτες και ιδιαίτερα για εκείνους που το έχουν πραγματική ανάγκη δεν είναι επαρκώς ανεπτυγμένο. Καλό θα είναι να δοθεί έμφαση στην περαιτέρω ανάπτυξη του προκειμένου συμπληρωματικά με το Ε.Ε.Ε. να αντιμετωπιστεί η φτώχεια, η ανισότητα και ο κοινωνικός αποκλεισμός (στην υγεία, παιδεία, πρόνοια κτλ.). Σε αυτήν την κατεύθυνση ο Δήμος Μεσολογγίου έχει υποβάλλει προτάσεις χρηματοδότησης για ίδρυση και λειτουργία Κέντρων Κοινότητας (με παράρτημα ΡΟΜΑ) αλλά και Δομών Καταπολέμησης της Φτώχειας (Κοινωνικό Παντοπωλείο).
- Εξασφάλιση πόρων από κοινοτικά προγράμματα
- Αναδιάρθρωση των κοινωνικών δαπανών

- Προσδιορισμός των πραγματικών εισοδημάτων έτσι ώστε να μην αποκλείονται οι πραγματικοί δικαιούχοι
- Συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων φορέων υλοποίησης του μέτρου (κοινωνική υπηρεσία δήμων, ΟΑΕΔ, ΟΓΑ, ΔΟΥ, ΚΕΠ)
- Κατάρτιση των υπαλλήλων της δημόσιας διοίκησης
- Περιορισμός της γραφειοκρατικής διαδικασίας
- Σωστή και πλήρης ενημέρωση για το μέτρο, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να υποβάλουν αιτήσεις
- Σωστός και τεκμηριωμένος κεντρικός σχεδιασμός πολιτικής (επιλογή των Δήμων που χαρακτηρίζονται από υψηλούς δείκτες φτώχειας και από συγκέντρωση ευπαθών ηλικιακών ομάδων, ύπαρξη δομών για την υλοποίηση του μέτρου).
- Πρόβλεψη δράσεων αποφυγής της «παγίδα φτώχειας και της παγίδα ανεργίας». Ο όρος «παγίδα ανεργίας» σημαίνει ότι ο εργαζόμενος δεν επιθυμεί να εξασφαλίσει εργασία επειδή ο μισθός του θα αυξήσει το εισόδημα αναφοράς αποκλείοντας τον από το Ε.Ε.Ε, με αποτέλεσμα να οδηγείται και σε παγίδα φτώχειας.
- Το ύψος του Ε.Ε.Ε. θα πρέπει να διαμορφώνεται με βάση τον κατώτατο μισθό, το επίπεδο διαβίωσης, τη σύνθεση του νοικοκυριού καθώς και την πραγματική αγοραστική δύναμη.
- Το ύψος του επιδόματος θα πρέπει να είναι τέτοιο που να μην αποτελεί αντικίνητρο για εργασία και παράλληλα να συνδέεται με την υποχρέωση του ωφελούμενου να είναι διαθέσιμος ανά πάσα στιγμή για εργασία.
- Λήψη μέτρων για την καταπολέμηση του φαινομένου του κοινωνικού στιγματισμού (ιδιαίτερα σε κλειστές κοινωνίες και μικρούς Δήμους) μέσω προστασίας προσωπικών δεδομένων.
- Μείωση γραφειοκρατίας και αναζήτησης εγγράφων υπηρεσιακά.
- Συνδυασμός της Δράσης του Ε.Ε.Ε. με άλλες δράσεις καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού που θα προκηρυχθούν σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.
- Η μελλοντική χρηματοδότηση του προγράμματος Ε.Ε.Ε αποτελεί ένα μείζον ζήτημα δεδομένων των δημοσιονομικών περιορισμών που απορρέουν από τη βαθιά ύφεση.

Η κατάργηση των αναποτελεσματικών επιδομάτων, η αντικατάσταση παραδοσιακών προγραμμάτων επιδότησης με προγράμματα κατάρτισης, δια βίου μάθησης και εργασιακής ένταξης των ανέργων μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην εξοικονόμηση πόρων και κατ' επέκταση στην υλοποίηση του Ε.Ε.Ε.

- Παράλληλα, μπορούν να αξιοποιηθούν οι πόροι των Κοινοτικών Διαρθρωτικών Ταμείων (2014-2020) σύμφωνα με τους στόχους που τίθενται στην Στρατηγική της ΕΕ για το 2020 αλλά και πόροι από την Παγκόσμια Τράπεζα και το Συμβούλιο της Ευρώπης.
- Επιπλέον πηγές χρηματοδότησης μπορούν να προέλθουν από την ειδική εισφορά αλληλεγγύης υπέρ των ανέργων, καθώς και από δράσεις Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης από ελληνικές και πολυεθνικές επιχειρήσεις που ενδιαφέρονται να διαθέσουν πόρους για τη δημιουργία θέσεων εργασίας υπέρ ειδικών κατηγοριών ανέργων.
- Προς την ίδια κατεύθυνση μπορεί να είναι και η δημιουργία επιχειρήσεων στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας από επιδοτούμενους ανέργους καθώς και η αξιοποίηση μη κυβερνητικών οργανώσεων και εθελοντικών φορέων για τη συστηματική παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικής και υποστήριξης. Η βασική πηγή χρηματοδότησης όμως θα πρέπει να είναι ο κρατικός προϋπολογισμός.
- Βελτίωση της επόμενης φάσης υλοποίησης του μέτρου Ε.Ε.Ε. λαμβάνοντας υπόψη την εμπειρία του πιλοτικού Προγράμματος
- Η παγίωση και καθολική εφαρμογή του Ε.Ε.Ε. δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς να δοθούν αποφασιστικές και βιώσιμες λύσεις στα γενικότερα προβλήματα που ενυπάρχουν στον κρατικό μηχανισμό καθώς απαιτείται αναμόρφωση του δημόσιου τομέα και ειδικά των κοινωνικών υπηρεσιών.
- Φαινόμενα όπως η φοροδιαφυγή, η αδυναμία των μηχανισμών οικονομικού ελέγχου, η παραοικονομία, κλπ είναι δεδομένο ότι θα συνεχίσουν να προκαλούν προβλήματα και αδικίες σε οποιοδήποτε μελλοντικό Μέτρο εφαρμογής του Ε.Ε.Ε ή όποιας μετεξέλιξής του. Για τον λόγο αυτό θα πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα από τον κεντρικό κρατικό μηχανισμό.
- Επίσης σε οποιοδήποτε μελλοντικό σχεδιασμό θα πρέπει να γίνει σωστή και σε βάθος μελέτη των εκάστοτε κοινωνικοοικονομικών συνθηκών.

- Το εισόδημα που παρέχεται μέσω των προγραμμάτων Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος δεν είναι αρκετό για να αντιμετωπίσει τις καταστάσεις της ακραίας φτώχειας, που αποτελεί τον βασικό στόχο των δικτύων κοινωνικής ασφάλειας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Ερωτηματολόγιο

1. Το εισόδημά σας καλύπτει τις βασικές ανάγκες διατροφής, ένδυσης, κατοικίας ;

Απάντηση:

Βαθμολόγηση (1έως 10 όπου 1 καθόλου κάλυψη αναγκών και 10 πλήρης κάλυψη αναγκών):

.....

2. Η Ιατρική – Υγειονομική σας Περίθαλψη καλύπτεται επαρκώς;

Απάντηση:

Βαθμολόγηση (1έως 10 όπου 1 καθόλου κάλυψη αναγκών και 10 πλήρης κάλυψη αναγκών):

.....

3. Αντιμετωπίζονται επαρκώς, οι ανάγκες εκπαίδευσης των μελών της οικογένειάς σας;

Απάντηση:

Βαθμολόγηση (1έως 10 όπου 1 καθόλου κάλυψη αναγκών και 10 πλήρης κάλυψη αναγκών):

.....

4. Οι κοινωνικές σας σχέσεις έχουν επηρεαστεί από την οικονομική σας κατάσταση και σε τι βαθμό ;

Απάντηση:

Βαθμολόγηση (1έως 10 όπου 1 καθόλου κάλυψη αναγκών και 10 πλήρης κάλυψη αναγκών):

.....

5. Πιστεύετε πως το συγκεκριμένο πρόγραμμα δίνει λύση στα οικονομικά προβλήματα και σε τι βαθμό ;

Απάντηση:

Βαθμολόγηση (1έως 10 όπου 1 καθόλου κάλυψη αναγκών και 10 πλήρης κάλυψη αναγκών):

.....

6. Το Ε.Ε.Ε. όπως εφαρμόζεται , βοηθάει στην αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού;

Απάντηση:

Βαθμολόγηση (1έως 10 όπου 1 καθόλου κάλυψη αναγκών και 10 πλήρης κάλυψη αναγκών):

.....

7. Ποιες είναι οι προτάσεις σας για μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού ;

Απάντηση:

N/A

8. Οι υπάρχουσες δομές του Δήμου ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις σας , όσον αφορά στην εφαρμογή του μέτρου ;

Απάντηση:

Βαθμολόγηση (1έως 10 όπου 1 καθόλου κάλυψη αναγκών και 10 πλήρης κάλυψη αναγκών):

.....

9. Η πληροφόρησή σας και η γενικότερη υλοποίηση του μέτρου , μέσω του Δήμου κρίνεται ικανοποιητική ;

Απάντηση:

Βαθμολόγηση (1έως 10 όπου 1 καθόλου κάλυψη αναγκών και 10 πλήρη κάλυψη αναγκών):

.....

10. Πιστεύετε πως η εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος , βελτίωσε την ποιότητα ζωής σας ;

Απάντηση:

Βαθμολόγηση (1έως 10 όπου 1 καθόλου κάλυψη αναγκών και 10 πλήρη κάλυψη αναγκών):

.....

Βιβλιογραφία

Population and social conditions, Cristina Lopez Vilaplana, 4/2013

OECD(2013), "Crisis squeezes income and puts pressure on inequality and poverty in the OECD", Paris.

Pena Casas, R. (2006). "Minimum income standards in enlarged EU: Guaranteed minimum income schemes", Setting Minimum Social Standards across Europe. Working Paper II, EAPN Ireland,

Μ. Ματσαγγάνης, Η κοινωνική αλληλεγγύη και οι αντιφάσεις της, Ο ρόλος του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος σε μια σύγχρονη κοινωνική πολιτική, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2004, σελ.60

Μαραγκός Γιάννης και Νίκος Αστρουλάκης, (2010), Το Βασικό Εγγυημένο Εισόδημα και οι Πολιτικές του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στην ΕΕ-15, Μελέτη 9, Παρατηρητήριο Κοινωνικών, Οικονομικών/Δημοσιονομικών Εξελίξεων, Φτώχειας και Ανισοτήτων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Ματσαγγάνης, Μ. (2004). Η Κοινωνική Αλληλεγγύη και οι Αντιφάσεις της: Ο Ρόλος του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος σε μια Σύγχρονη Κοινωνική Πολιτική, Αθήνα: Κριτική.

Ματσαγγάνης, Μ. (επιμ.) (1999). Προοπτικές του Κοινωνικού Κράτους στη Νότια Ευρώπη, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ν. Αστρουλάκη Εγγυημένο Εισόδημα: Μια Εισαγωγική Ενοιολογική Προσέγγιση

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ, Ενδιάμεση Έκθεση για τα μέλη των αρμόδιων Κοινοβουλευτικών Επιτροπών της Βουλής των Ελλήνων, 2014

Μπαλφούσιας Αθ., Κων. Κώτσης «Ελάχιστο Εγγυημένο εισόδημα στην ΕΕ-15 και δυνατότητες εφαρμογής του στην Ελλάδα», ΚΕΠΕ, Αθήνα 2007

ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
ΑΙΘΟΥΣΑ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ ΒΟΥΛΗΣ Ν Ε Α Φ Τ Ω Χ Ε Ι Α & ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ
ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ & ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΕΝΟΣ
ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ, 15 Φ Ε Β Ρ Ο Υ Α Ρ Ι Ο Υ 2 0 1 2,
ΑΘΗΝΑ

Μάνος Ματσαγγάνης & Χρύσα Λεβέντη, Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα: δημοσιονομικές και διανεμητικές επιδράσεις, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2012.

Γιώργος Γεωργαράκης, Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα στα κράτη μέλη της ΕΕ-28 και της ΕΖΕΣ: Προβλήματα και καλές πρακτικές για την εφαρμογή του στην Ελλάδα, e-Journal of Science & Technology (e-JST),